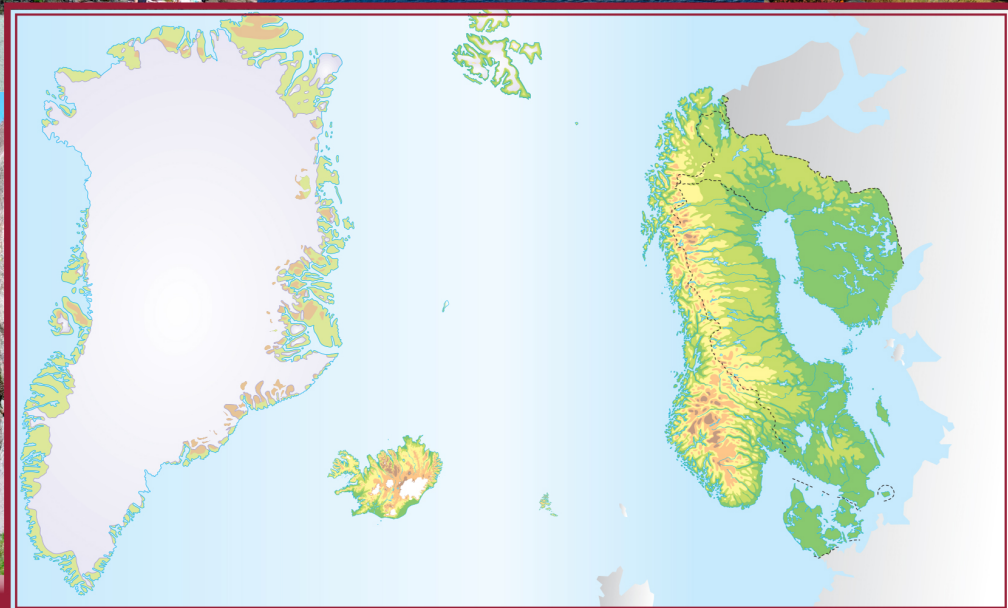
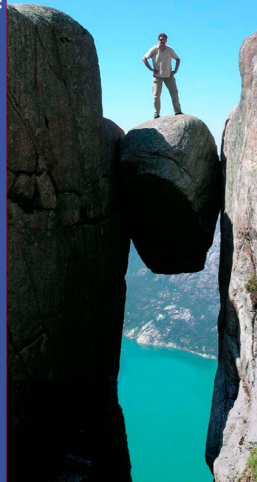
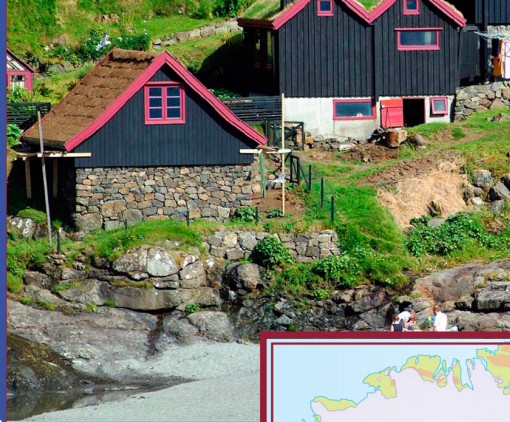

NORÐURLÖND

Lestrarráð!

Kæri nemandi

Allir námsmenn þurfa að temja sér góðar námsvenjur. Hér eru góð ráð sem gætu hjálpað þér við lestur.

Áður en þú byrjar lesturinn

- Skoðaðu bókina vel, myndir, kort og gröf.
- Lestu efnisyfirlit og kaflaheiti.
- Um hvað fjallar bókinn?
- Hvað veist þú um efnið?

Á meðan þú lest

- Finndu aðalatriðin.
- Skrifaðu hjá þér minnispunkta.
- Gott er að gera skýringarmyndir eða hugarkort.
- Spurðu um það sem þú skilur ekki, t.d. orð og orðasambönd.

Eftir lesturinn

- Rifjaðu upp það sem þú last.
- Veltu fyrir þér hvað eru aðalatriði og hvaða atriði skipta minna máli.
- Hugsaðu um það sem þú hefur lært og tengdu við það sem þú vissir áður.
- Reyndu að endursegja textann með eigin orðum.

NORÐURLÖND

ISBN 978-9979-0-1389-1

© 2010 Kristín Snæland

© 2010 Kort og skýringamyndir: Jean Pierre Biard

© 2010 Teikningar: Ingimar Waage

Ritstjórn: Sigrún Sóley Jökulsdóttir og Tryggvi Jakobsson

Yfirlestur á handriti:

Jónína Sveinbjörnsdóttir grunnskólakennari.

Torfhildur Stefánsdóttir grunnskólakennari.

Tryggvi Jakobsson landfræðingur.

Prófarkalestur: Þórdís Guðjónsdóttir

Öll réttindi áskilin

1. útgáfa 2010

önnur prentun 2012

Námsgagnsatofnun, Kópavogi

Umbrot og útlit: Námsgagnastofnun

Prentvinnsla: Litróf-Hagprent ehf.

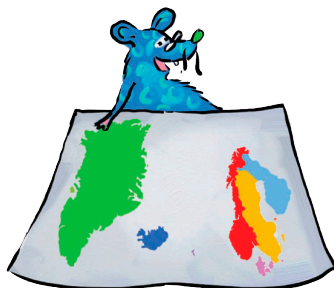
Bók þessa má ekki afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis höfundar og útgefanda.

KRISTÍN SNÆLAND

NORÐURLÖND

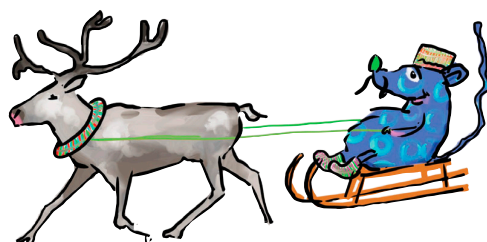
NÁMSGAGNASTOFNUN

EFNISYFIRLIT

Kort og loftmyndir	4
Bauganet jarðar	4
GPS staðsetningartæki	5
Tímabelti jarðar	6
Kortagerð	7
Kortalestur	8
Norðurlönd	10
Landshættir	11
Landmótun	12
Loftslag	14
Gróðurbelti	15
Golfstraumurinn	16
Náttúruleg skilyrði og lífnaðarhætti fólks	17
Áhrif manna á umhverfi sitt	18
Auðlindir og orka	19
Lífsskilyrði	20
Tungumál	21
Menning	22
Trúarlíf	23
Stjórnarfar	24
Samstarf og sameiginlegir hagsmunir	25
Norðurlöndin í hnotskurn	26
Noregur	28
Landshættir og veðurfar	29
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	30
Stjórnarfar	30
Tungumál	30
Ósló	31
Markvert að skoða í Ósló	31
Olíuvinnsla	32
Víkingar	34
Svíþjóð	36
Landshættir og veðurfar	37
Atvinnulíf og náttúruauðlindir	37
Stjórnarfar	38
Tungumál	39
Stokkhólmur	39
Markvert að skoða í Stokkhólmi	40
Astrid Lindgren	41
Finnland	42
Landshættir og veðurfar	43
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	43
Stjórnarfar	43
Tungumál	43
Helsinki	44

Markvert að skoða í Helsinki	44
Finnskt sauna	45
Kalevala	45
Álandseyjar	46
Landshættir og veðurfar	46
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	46
Stjórnarfar	46
Tungumál	47
Mariehamn	47
Danmörk	48
Landshættir og veðurfar	48
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	49
Stjórnarfar	50
Tungumál og trúarbrögð	50
Kaupmannahöfn	51
Markvert að skoða í Kaupmannahöfn	51
Lego	51
Færeyjar	52
Landshættir og veðurfar	53
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	53
Stjórnarfar	54
Tungumál	54
Þórshöfn	54
Markvert að skoða í Þórshöfn	55
Grindhvalaveiðar	56
Þjóðdans	57
Grænland	58
Landshættir og veðurfar	59
Atvinnuvegir og náttúruauðlindir	60
Stjórnarfar	61
Tungumál	61
Nuuk	61
Markvert að skoða í Nuuk	62
Jökullinn	62
Veiðar og veiðibúnaður	63
Aðlögunarhæfni	64
Samar	66
Landshættir og veðurfar	67
Atvinnuvegir	68
Stjórnarfar	68
Tungumál	69
Karasjok	69
Atriðisorðaskrá	70
Orðskýringar	72
Heimildir og myndalisti	72

KORT OG LOFTMYNDIR

Bauganet jarðar

Hefur þú einhvern tíma skoðað hnattlíkan? Útvegaðu þér hnattlíkan og skoðaðu það vel. Byrjaðu á að finna Ísland. Er það ofarlega eða neðarlega á hnattlíkaninu? Til að auðvelda okkur að finna staði á hnattlíkani eða landakorti hefur yfirborði jarðar verið skipt í reiti með svonefndum lengdar- og breiddarbaugum. Finndu línu sem liggur um jörðina miðja. Þetta er miðbaugur. Ofan við hann er norðurhvel jarðar en neðan við hann suðurhvelið. Efst uppi á hnattlíkaninu er norðurskautið en neðst er suðurskautið.

Baugarnir eru númeraðir eftir ákveðnu kerfi þannig að hægt er með nokkurri nákvæmni að finna út hvar lönd, fjöll og borgir, eða jafnvel flugvélar og skip eru. Til að skoða þetta nánar skaltu horfa aftur á hnattlíkanið. Baugarnir sem liggja samsíða miðbaug eru kallaðir breiddarbaugar. Þeir eru 180 talsins, 90 frá miðbaug norður á norðurskaut og 90 frá miðbaug suður á suðurskaut. Miðbaugur er 0-baugur og síðan kemur 1° norður eða suður eftir því í hvora áttina er talið og

þannig koll af kolli þangað til að komið er að heimskautunum. Baugarnir styttast eftir því sem nær dregur skautunum og enda í einum punkti efst og neðst á hnattlíkaninu. Þar er 90° norður og suður. Stundum kallað norðarpóll og suðarpóll.

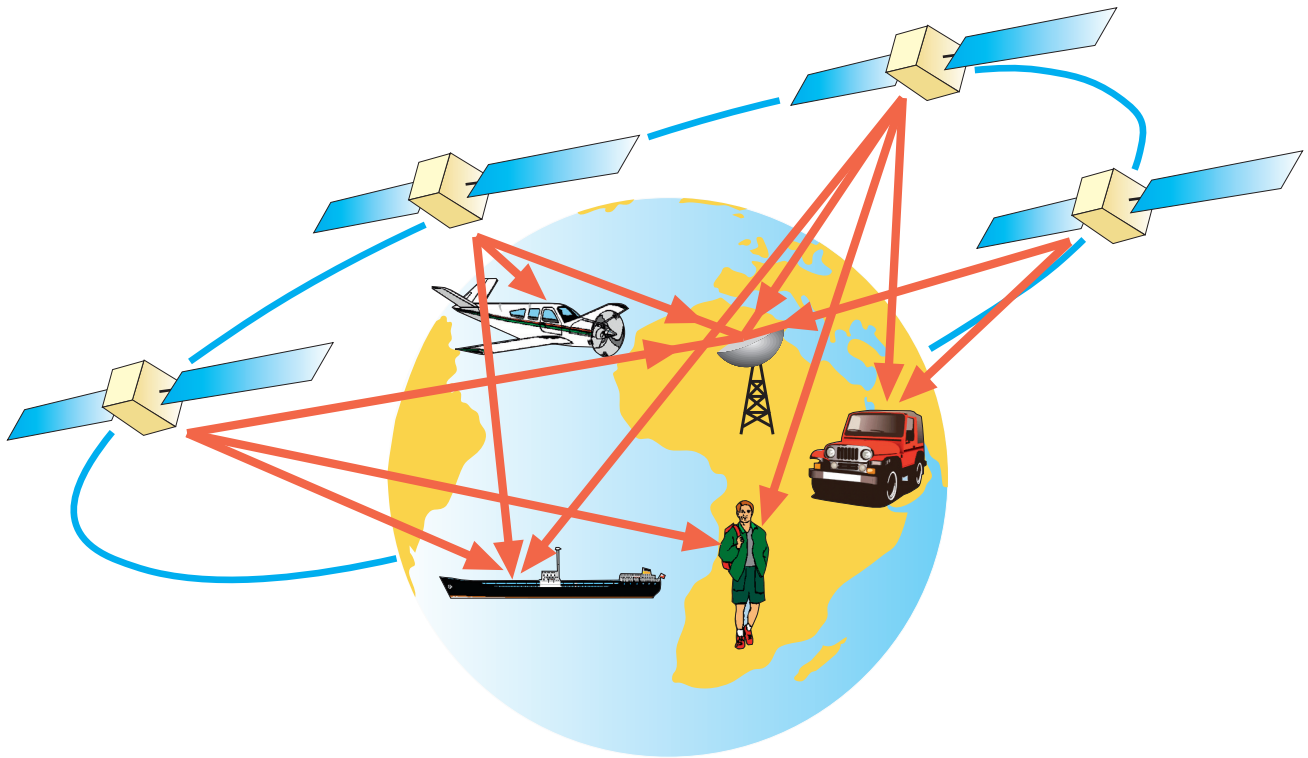
Á sama hátt er talið fyrir sunnan miðbaug. Finndu aftur miðbauginn á hnattlíkaninu. Næsta lína fyrir neðan hann er 1° suður og síðan er talið í átt að suðarpólnum þangað til að komið er að punktinum 90° suður. Fyrir ofan miðbaug er talað um norðlæga breidd en suðlæga breidd fyrir neðan miðbaug.

Línurnar sem liggja frá norðri til suðurs eru dregnar frá norðurskauti til suðurskauts. Þær eru kallaðar lengdarbaugar. Lengdarbaugarnir eru alls 360 eins og gráður í hring. 0-lengdarbaugur liggur í gegnum stjörnuathugunarstöðina í Greenwich í London og frá honum er talið til austurs og vesturs upp í 180°. Skoðaðu hnattlíkanið og finndu lengdarbaug númer

180. Þegar farið er í vestur frá London í átt að honum er talað um vestlæga lengd en austlæga lengd þegar farið er í austur frá London að 180. lengdarbaug.

Lengdar- og breiddarbaugar mynda þannig reitakerfi sem auðveldar mönnum að finna hnattstöðu staða eða staðsetningu hluta hvar sem er á jörðinni. Hnattstaðan

er því í raun og veru fjarlægð staðar frá miðbaug, mæld í gráðum og fjarlægð staðar til austurs eða vesturs frá 0-lengdarbaug mæld í gráðum. Til að gera kerfið enn nákvæmara er hverri gráðu svo skipt niður í 60 mínútur sem eru táknaðar með '. Þeim er síðan skipt í hluta úr mínútu. Þannig verður t.d. nákvæm hnattstaða flugvallarins á Þórshöfn á Langanesi $66^{\circ}13,06'N/15^{\circ}20,05'V$.

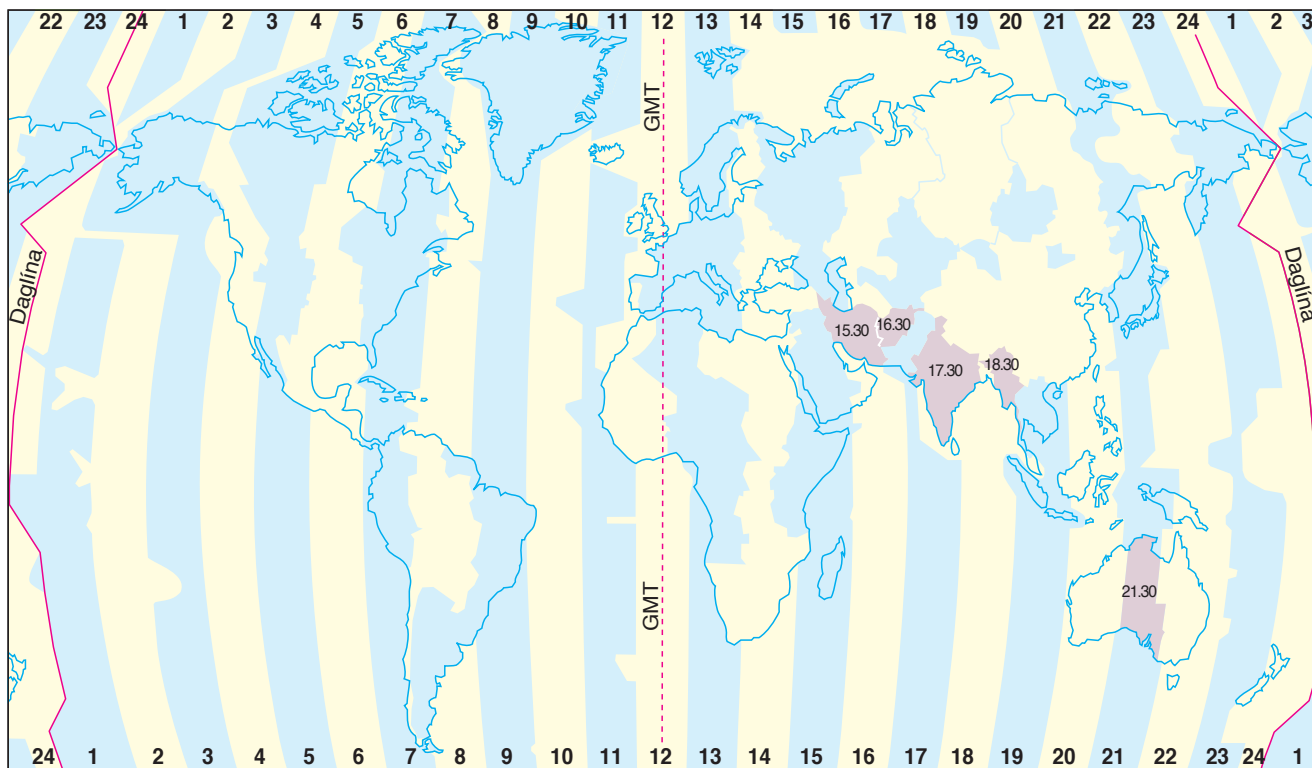
GPS staðsetningartæki

Með GPS staðsetningar- eða leiðsögutækjum getur fólk séð á skjá hvar það er stadd á jörðinni með mikilli nákvæmni. Tæknin byggist á 24 gervihnöttum sem eru á brautum umhverfis jörðu og senda stanslaust tímamerki í móttakara (GPS tæki) á jörðu niðri. Til að fá nákvæma

staðsetningu þarf móttakarinn að ná sambandi við a.m.k. þrjá gervihnetti. Þeir sem hafa gagn af þessari tækni eru t.d. sjómenn, flugmenn, fjallgöngufólk, ferðamenn og björgunarsveitir en almenningur er í auknum mæli farninn að nýta sér þessa tækni í bílum sínum.

NOTAÐU KORTABÓK

- Á hvaða breiddargráðu eru Hveragerði og Landmannalaugar?
- Hvaða breiddarbaugur liggur um Grímsey, úti fyrir Norðurlandi?
- Hvað nær Ísland yfir marga breiddarbauga? En lengdarbauga?
- Ef flugvél nauðlenti á 66° norður og 22° vestur, hvar væri hana þá að finna?

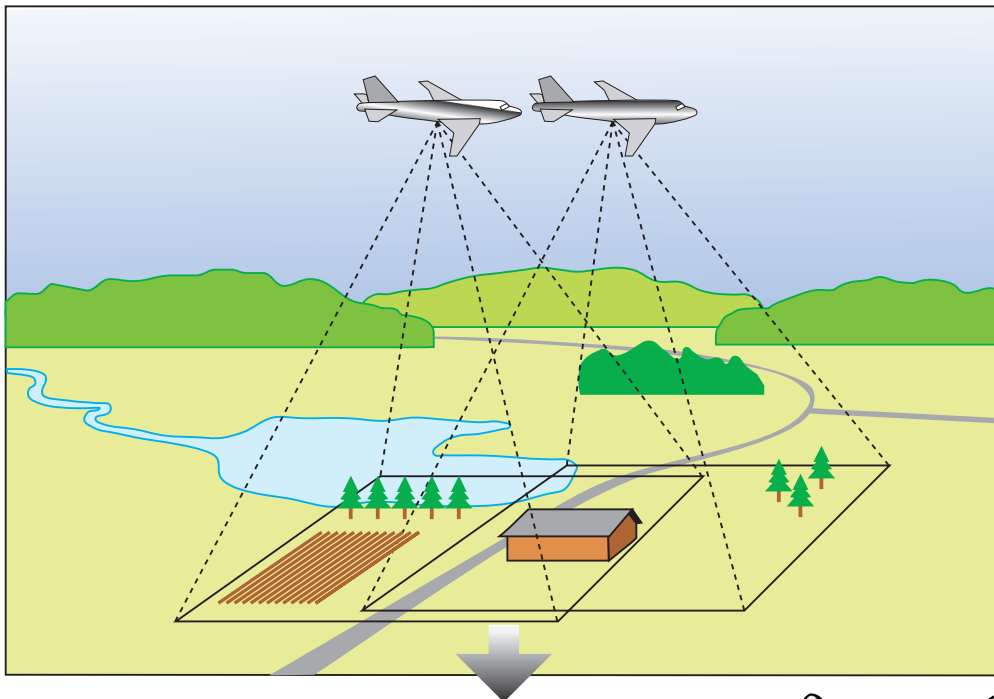
Tímabelti jarðar.

Tímabelti jarðar

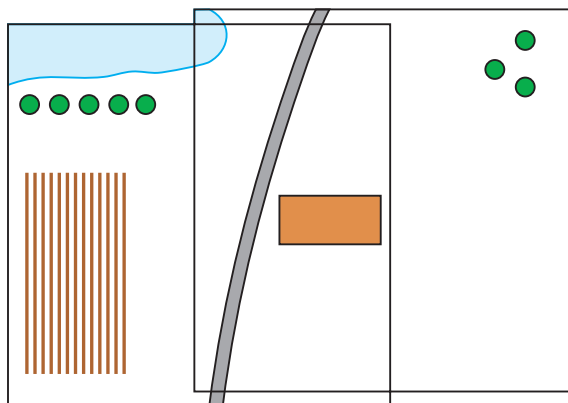
- Þegar myndin af tímabeltunum er skoðuð sést að landfræðilega ætti Ísland heima einu tímabelti vestar en það er núna. Af hverju ætli það sé?
- Þegar þú ferð til útlanda þarftu stundum að breyta klukkunni. Skoðaðu hversu mikill tímunur er ef þú ferð frá Íslandi til New York eða til Moskvu.

Daglína er lína sem liggur um Kyrrahaf, að mestu eftir 180. lengdarbaug. Þar eru dagskil. Ef sunnudagur er fyrir austan daglínu er mánudagur vestan hennar. Þannig bætist við dagur ef farið er vestur yfir daglínu, en sleppa þarf úr degi ef farið er austur yfir hana.

Hnettinum er skipt í 24 tímabelti, eitt fyrir hverja klukkustund í sólarhringnum. Hvert tímabelti nær yfir 15 lengdargráður. Á myndinni sérðu hvernig þau liggja. Tímabelti fylgja oftast landamærum eða fylkjamörkum. Á kortinu sést að tíminn á hverjum stað miðast við tímann í Greenwich í London (Greenwich Mean Time eða GMT). Þegar farið er í vestur frá London sést að klukkustund dregst frá GMT fyrir hvert tímabelti sem farið er yfir, en ef farið er í austur bætist klukkustund við fyrir hvert tímabelti. Þetta er svona vegna þess að jörðin snýst í heilan hring um sjálfa sig á einum sólarhring frá vestri til austurs. Þegar klukkan er fimm að degi í París er hún fjögur í London og ellefu að morgni í New York. Eftir því sem jörðin snýst liður tíminn og sólin hækkar og lækkar á lofti eftir því hvort það er að koma morgunn eða kvöld. Klukkan á Íslandi er látin fylgja miðtíma Greenwich allan ársins hring.

Loftmyndir eru látnar skarast svo hægt sé að sjá landslagið í þrívídd.

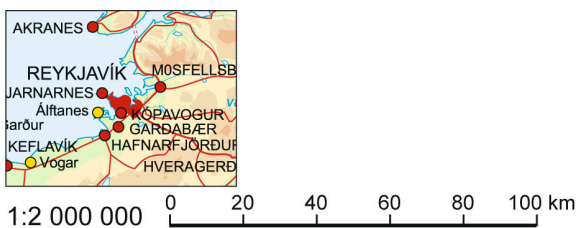
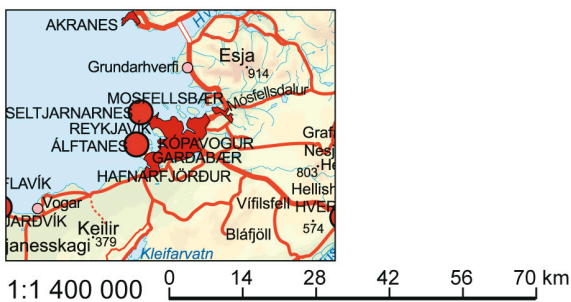
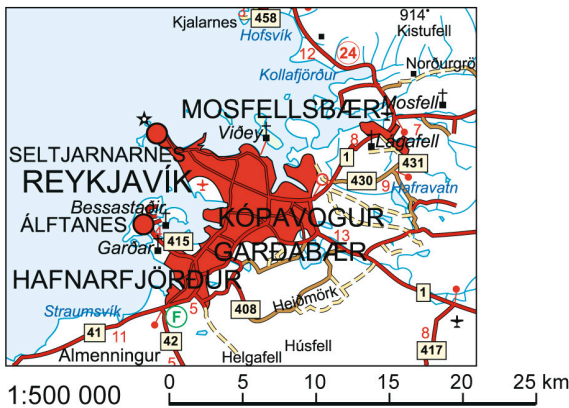
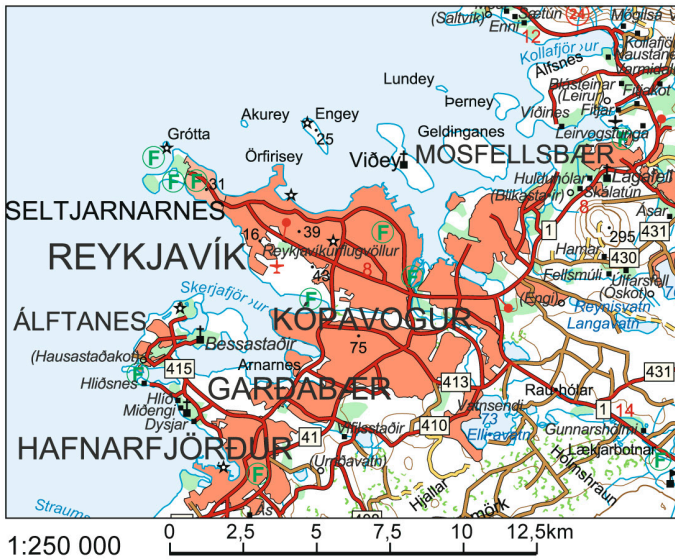

Kortagerð

Þegar landakort eru teiknuð þarf að byrja á að safna gögnum. Afla þarf upplýsinga um hvernig landslagið er, um láglendi, hálendi, vötn, jökla og líka um byggð, vegi og annað slíkt. Einnig þarf að safna örnefnum og setja inn á kortin.

Til þess að fá þessar upplýsingar eru meðal annars teknar loftmyndir af því svæði sem á að kortleggja. Á Íslandi eru til loftmyndagögn frá árinu 1937. Á loftmyndum er hægt að bera saman breytingar sem verða t.d. á gróðurfari, jöklum og árfarvegum.

Loftmyndir eru teknar þannig að flugvélar með sérhæfðar myndavélar fljúga yfir svæðið sem á að kortleggja. Myndirnar eru venjulega teknar beint niður og látnar skarast þannig að fullvíst sé að ekkert svæði verði út undan. Þessi skörun er kölluð yfirgrip. Hún tryggir líka að hægt er að sjá landslagið í þrívídd með aðstoð sérstakra tækja. Þegar myndirnar eru teknar þarf að vera heiðskirt veður og góðar aðstæður til myndatöku. Við kortagerð eru einnig notaðar gervihnattamyndir, beinar mælingar á landi og ýmislegt fleira.

Skýringar

- Fleiri en 5 000 000 íbúar
- 1 000 000 - 5 000 000 íbúar
- 250 000 - 1 000 000 íbúar
- 100 000 - 250 000 íbúar
- 25 000 - 100 000 íbúar
- Færri en 25 000 íbúar
- Landamæri milli ríkja
- Vegur
- Jámbraut
- Ferja
- Skipaskurður

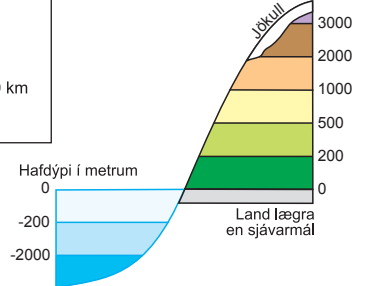
2089 ▲ Hæð yfir sjávarmáli í metrum
280 ▼ Hæðdýpi í metrum

Mælikvarði 1 : 5 000 000

0 50 100 150 200 km

Kortaskýringar sýna hvað litir og tákn á kortum þýða.

Hæð yfir sjávarmáli í metrum

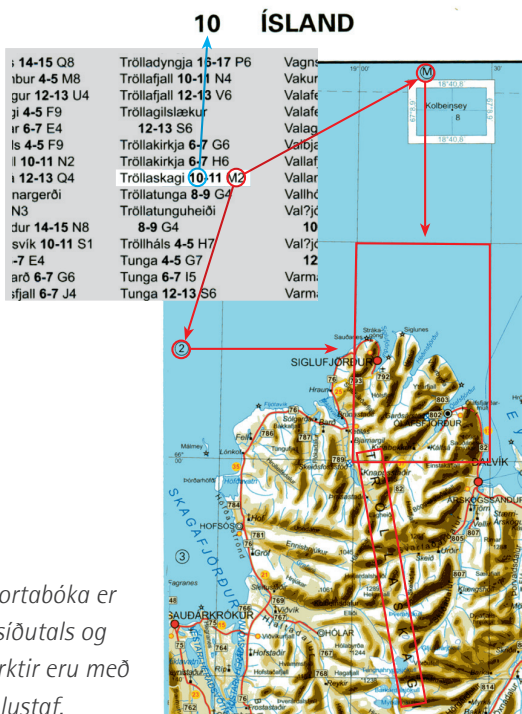
Mörk hálendis og láglandis eru um 200 metrar yfir sjávarmáli.

Kortalestur

Kort sem sýna landslag, hæð lands yfir sjávarmáli, vegi, byggð, gróðurfar og fleira eru kölluð staðfræðikort. Þetta eru þau kort sem flestir kannast við því ferðakortin sem við notum eru af þessari gerð.

Ferðakort eru m.a. til í mælikvarðanum 1:500.000. Það þýðir að einn sentimetri á kortinu eru 500.000 sentimetrar á yfirborði jarðar, eða 5 km. Einnig eru til kort af hverjum landshluta þar sem mælikvarðinn er 1:250.000 en þá jafngildir einn sentimetri 2,5 km á landi (250.000 sentimetrum). Kortið er því nákvæmara og getur sýnt fleiri smáatriði. Með flestum kortum eru upplýsingar um hvað mismunandi litir og merkingar þýða. Blár litur er yfirleitt notaður til að tákna vatn en hvítur táknar jökla. Grænn litur getur stundum táknað gróðið land eða ræktað og brúnn og grár óræktað land. Þéttbýli er oft táknað með rauðum fleti sem er mismunandi að stærð og lögun eftir íbúafjölda. Vegir eru gjarnan rauðir eða brúnir, eftir því hvort þeir eru með bundnu slitlagi eða ekki, og fjallavegir eru oft sýndir með brotinni línu og gulum lit. Það eru líka ýmis önnur tákn á kortunum sem best er að skoða og leggja á minnið.

Mælikvarði korta sýnir hlutfall fjarlægða á kortunum og raunverulegar fjarlægðir á yfirborði jarðar.

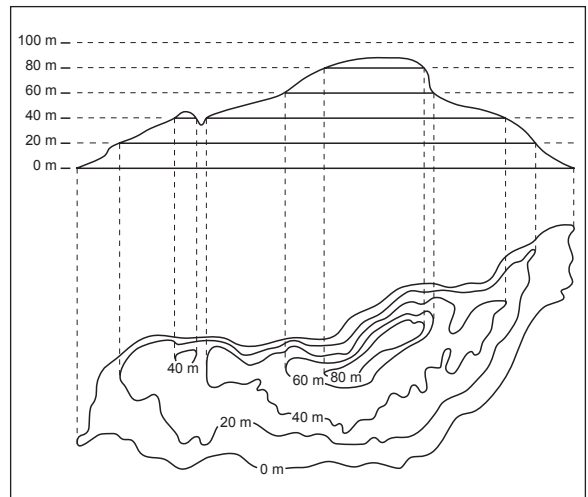
Í nafnaskrá kortabóka er vísað til blaðsíðutals og reita sem merktir eru með bókstaf og tölustaf.

Kort geta eins og áður segir verið mjög mismunandi og litir haft ólíka merkingu. Þess vegna er mikilvægt að kynna sér vel hvað litirnir tákna á hverju korti fyrir sig.

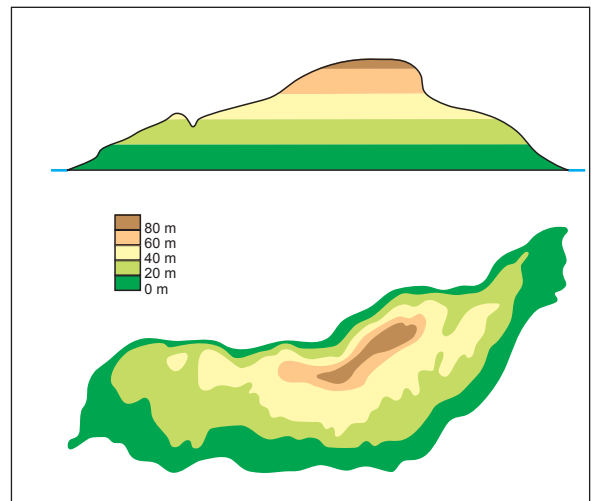
Aðallega eru notaðar tvær leiðir til að sýna mismunandi hæð lands yfir sjávarmáli. Stundum eru teiknaðar hæðarlínur þannig að línur eru dregnar á milli punkta sem eru í sömu hæð yfir sjávarmáli. Bilið á milli hæðarlínanna verður misjafnt eftir því hvernig landslagið er og hversu mikillar nákvæmni er krafist. Á þessum kortum er auðvelt að sjá hvar er mikill bratti því þá verða hæðarlínurnar mjög þéttar.

Hin aðferðin er sú að nota landslagsskyggingu sem dregur fram landslagið eins og á loftmynd. Þannig er kortið á myndinni hér að ofan teiknað.

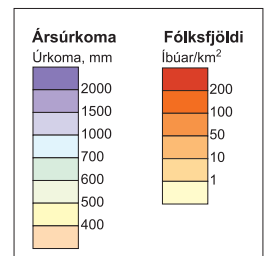
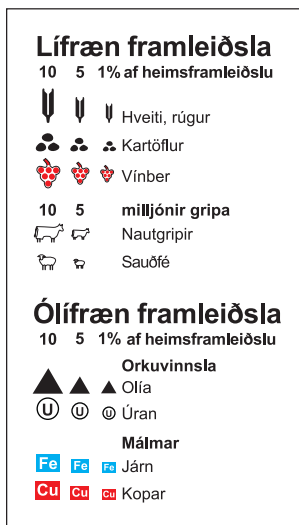
Önnur tegund korta eru svonefnd þemakort þar sem ekki er lagt mikið upp úr að sýna landslagið. Þau eru notuð til að miðla upplýsingum um dreifingu tiltekinna hluta, t.d. framleiðslu á kjöti eða olíu, upplýsingum um loftslag eða dreifingu mannfjölda. Til þess eru oftast notaðir mismunandi litir eða ólík tákn. Í *Kortabók handa grunnskólum* eru ýmis dæmi um slík kort.

Hæðarlínur.

Hæðarlitir.

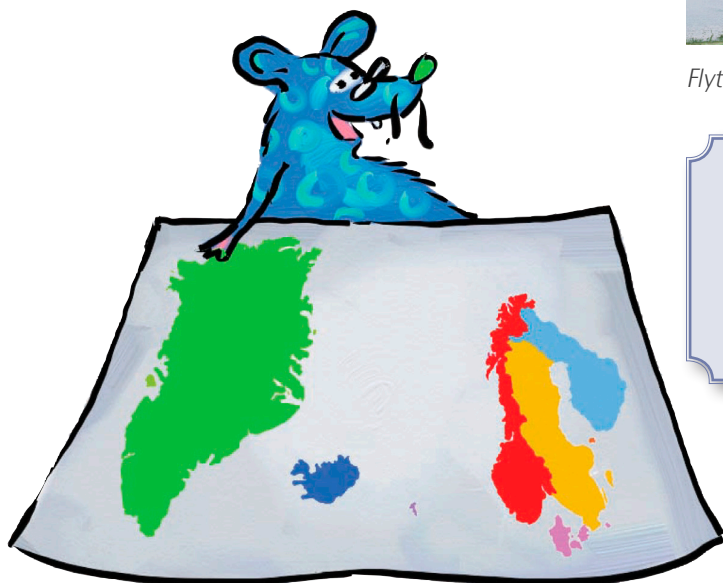
Þemakort sýna t.d. framleiðslu, mannfjölda, loftslag eða jarðfræði.

NORÐURLÖND

Norðurlönd eru nyrsti hluti Evrópu. Þau eru fimm talsins: Ísland, Danmörk, Noregur, Svíþjóð og Finnland. Grænland og Færeyjar eru í konungssambandi við Danmörku en Álandseyjar lúta stjórn Finna, þó öll hafi þau heimastjórn og eigið þing líkt og var hér á árunum 1904–1918. Þó Grænland sé þannig talið með Norðurlöndunum er það landfræðilega hluti Norður-Ameríku.

Stundum heyrum við talað um Skandinavíu. Þá er fyrst og fremst verið að tala um Noreg og Svíþjóð sem eru á Skandinavíuskaga sem er stór skagi, nyrst á meginlandi Evrópu. Stundum er Danmörk líka talin til Skandinavíu.

Landslag á Norðurlöndunum er mjög fjölbreytilegt, þrátt fyrir að flatarmál þeirra allra sé aðeins um 1% af heildarflatarmáli jarðar. Íbúafjöldinn er nærri 25 milljónir sem er minna en 1% af heildaríbúafjölda jarðar. Á Norðurlöndum eru há fjöll, djúpir dalir, sendnar fjörur, skerjagarðar, stöðuvötn, jöklar, ræktað land og skógar.

Flytdalssyllan í Geirangursfirði í Noregi.

- Skoðaðu öll Norðurlöndin í kortabók eða á bls. 26–27 í þessari bók og skrifaðu niður þau atriði sem þér finnst vera einkennandi fyrir landslag hvers lands.

Ávalar hæðir einkenna landslag í Suður-Svíþjóð.

Landshættir

Undir lok síðustu ísaldar voru öll Norðurlöndin þakin þykum jökli. Enn má sjá merki hans á mörgum stöðum og nú hylur jökull Grænland og meira en tíunda hluta af Íslandi. Skógar þekja stóra hluta Noregs, Svíþjóðar og Finnlands en einnig eru vötn og ár mjög einkennandi fyrir flest Norðurlöndin.

Hálendi setur svip sinn á landslag á Grænlandi, Íslandi, í Færeyjum, Noregi og vesturhluta Svíþjóðar. Láglandi er mest í Suður-Svíþjóð og Danmörku og þar eru einnig bestu ræktunarskilyrðin. Finnland er líka láglent, en skógar og vötn þekja megnið af því.

Til Norðurlandanna teljast nokkrar stórar eyjar, auk Grænlands og Íslands, má þar t.d. nefna Jan Mayen, Bjarnarey og Svalbarða í Norður-Íshafi sem tilheyra Noregi. Einnig Gotland og Öland í Eystrasalti sem tilheyra Svíþjóð. Þá má nefna allar dönsku eyjarnar og

Færeyjar, að ógleymdum norska skerjagarðinum. Við Grænland eru margar stórar eyjar en sú stærsta í byggð er Diskóeyja. Í finnska skerjagarðinum eru fjölmargar eyjar, stærst þeirra er Åland.

Helstu hafsvæði sem liggja að Norðurlöndunum eru Atlantshaf og Norður-Íshaf, ásamt Norðursjó og Eystrasalti. Við Grænland eru Labradorhaf og Grænlandshaf.

Öll löndin liggja að sjó svo fiskveiðar hafa verið mikilvægar í öllum löndunum en mikilvægi þeirra hefur minnkað mikið nema á Grænlandi, Íslandi og í Færeyjum. Byggð á Norðurlöndum er yfirleitt þéttust við ströndina. Miðstöðvar verslunar og viðskipta þróuðust við sjávarsíðuna og þar byggðust upp stærstu bæirnir. Eftir því sem norðar er farið fækkar fólkinu því lífsskilyrði eru þar erfiðari vegna fjarlægða við markaði og kaldara veðurfars.

Jökullinn huldi Norðurlöndin öll, Bretlandseyjar að mestu og náði suður í Mið-Þýskaland á síðustu ísöld.

Landmótun

Fyrir rúmum tveimur milljónum ára hófst ísöld á norður-hveli jarðar. Hún var ekki einn samfelldur frostavetur, heldur skiptust á jökulskeið og hlýskeið þegar hlýnaði og ísaldarjökullinn hropaði.

Síðasta jökulskeið ísaldar hófst fyrir rúmlega hundrað þúsund árum. Fyrir um 20.000 árum þakti jökull öll Norðurlöndin. Jökullinn náði einnig yfir mestallar Bretlandseyjar og suður í Þýskaland og Pólland. Ísinn var nokkurra kílómetra þykkur þar sem hann var þykkastur. Þegar jökull er svona þykkur pressar þungi hans landið niður og talið er að jarðskorpan hafi sigið um 800 metra við botn Eystrasalts. Strax og jöklar ísaldar bráðnuðu fór

landið að rísa á ný. Það er enn þá að rísa undan farginu, mörg þúsund árum eftir að jökullinn hvarf.

Mikið af vatni var bundið í jöklunum og því var yfirborð sjávar svo lágt að hægt var að ganga þurrum fótum á milli Englands og Frakklands þar sem nú er Ermarsund. Á Atlantshafi flutu stórir ísjakar. Síðasta jökulskeiði lauk fyrir um 8000 árum á Norðurlöndum.

Í dag hefur ísinn bráðnað og jöklar finnast bara á hæstu fjallstindum nema á Íslandi og Grænlandi þar sem eru stórir jöklar. Jöklar eru sífellt á hreyfingu og þokast undan þunga sínum niður á láglendi þar sem þeir bráðna smám saman. Skriðjöklarnir rífa með sér grjót sem safnast undir þá svo botninn verður eins og risastór þjöl sem sverfur sig inn í bergið. Þegar jöklarnir bráðna og minnka skilja þeir eftir sig jökulsorfinn dal eða fjörð.

- *Hvernig getum við enn þá séð ummerki eftir ísaldarjökulinn?*
- *Hvernig er land sem kemur undan jökli?*

Jökullinn hefur mótað landslag Norðurlandanna á ýmsa vegu. Í Finnlandi skildi hann eftir dældir sem fylltust af vatni þegar hann bráðnaði og mynda í dag hin mörgu stöðuvötn Finnlands.

Finnland er oft kallað Þúsund vatna landið.

Í Noregi hefur ísaldarjökullinn sorfið og mótað firðina svo þeir eru með bröttum fjallshlíðum og fremur flatir í botninn. Þannig dalir eru kallaðir U-dalir og finnast einnig á Íslandi.

Aurlandsfjörður í Noregi er dæmigerður U-dalur.

Frá sænska skerjagarðinum.

Í Svíþjóð má sjá áhrif jökulsins með því að skoða jökulsorfið granítið. Á því má oft sjá för sem sýna hvernig skriðjöklarnir slípuðu bergið þegar þeir færðust áfram. Jarðvegurinn í Svíþjóð er einnig víða blandaður jökulleir.

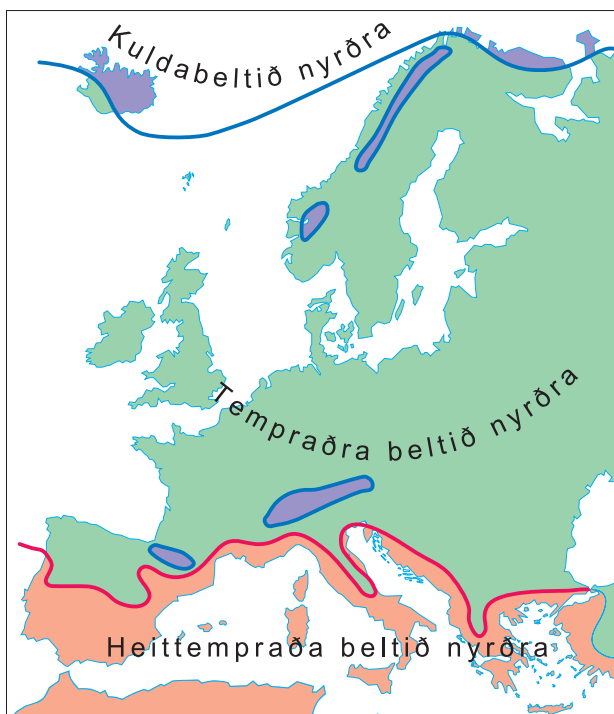
Hnullungafjara á Borgundarhólmi í Danmörku.

Í Danmörku lá jaðar jökulsins um tíma og þar runnu mörg stór og straumhörð jökulfljót sem báru með sér sand og möl sem mynduðu hóla og hæðir í tímans rás. Jaðarinn ýtti auk þess á undan sér malarkambi sem víða má sjá á vesturströnd Jótlands.

Á Íslandi og Grænlandi eru jöklarnir enn þá að móta landslagið með skriðjöklum og jökulám.

Vetur í Svipjóð.

Loftslagsbelti í Vestur-Evrópu.

Loftslagsbeltin í heiminum eru sjö. Hitabeltið er við miðbaug en norðan við það eru heittempruðu beltin nyrðra og syðra, síðan koma tempruðu beltin nyrðra og syðra og loks eru kuldabeltin nyrst og syðst.

Loftslag

Jörðinni er skipt í loftslagsbelti sem eru stór svæði sem einkennast af svipuðu loftslagi. Á kortinu sérðu skiptingu Evrópu í loftslagsbelti.

Norðurlöndin eru að mestu nyrst í tempraða beltinu nyrðra og að hluta í kuldabeltinu.

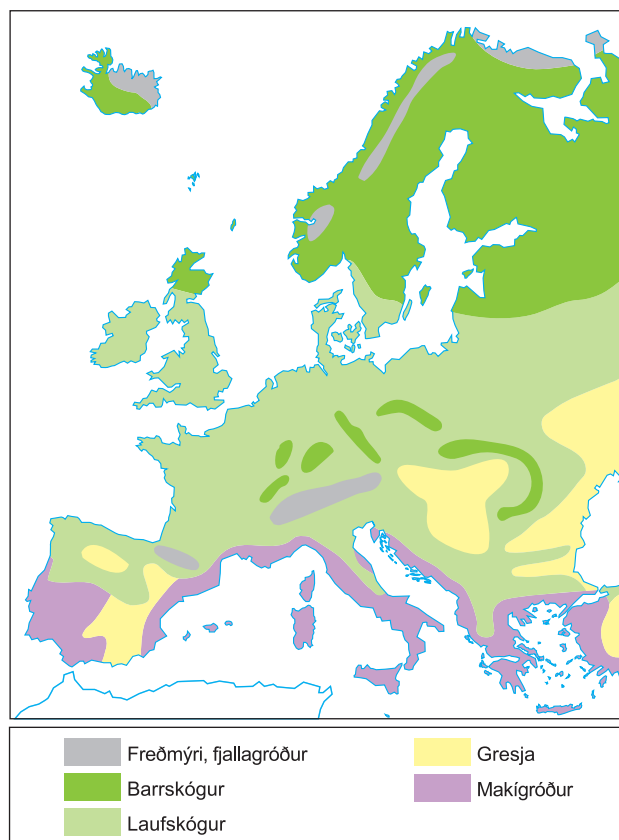
Kuldabeltið einkennist af lítilli úrkomu og þar er meðalhitastig í heitasta mánuði ársins undir 10°C . Vetur eru langir og sumrin stutt. Á veturna er dimmt nær allan sólarhringinn en á sumrin skín sólin dag og nótt. Frost fer aldrei úr jörðu og á sumrin þiðnar aðeins yfirborð jarðvegsins. Votlendi er því mikið.

Í tempraða beltinu nyrðra er meðalhiti í heitasta mánuðinum hærri en 10°C og hitamunur á milli árstíða víða mikill. Við ströndina er hitamunur sumars og veturs þó fremur lítill vegna áhrifa hafsins en inn til landsins er hann mun meiri. Úrkoma er mest við ströndina en minnkar eftir því sem kemur lengra inn á meginlöndin.

Sveitabær á Fjöni í Danmörku.

Gróðurbelti

Evrópa skiptist líka í gróðurbelti eftir því hvaða gróður einkennir landsvæðið. Nyrst í tempraða beltinu er barrskógabeltið. Það er nefnt eftir barrtrjámum sem einkenna gróðurfarið.

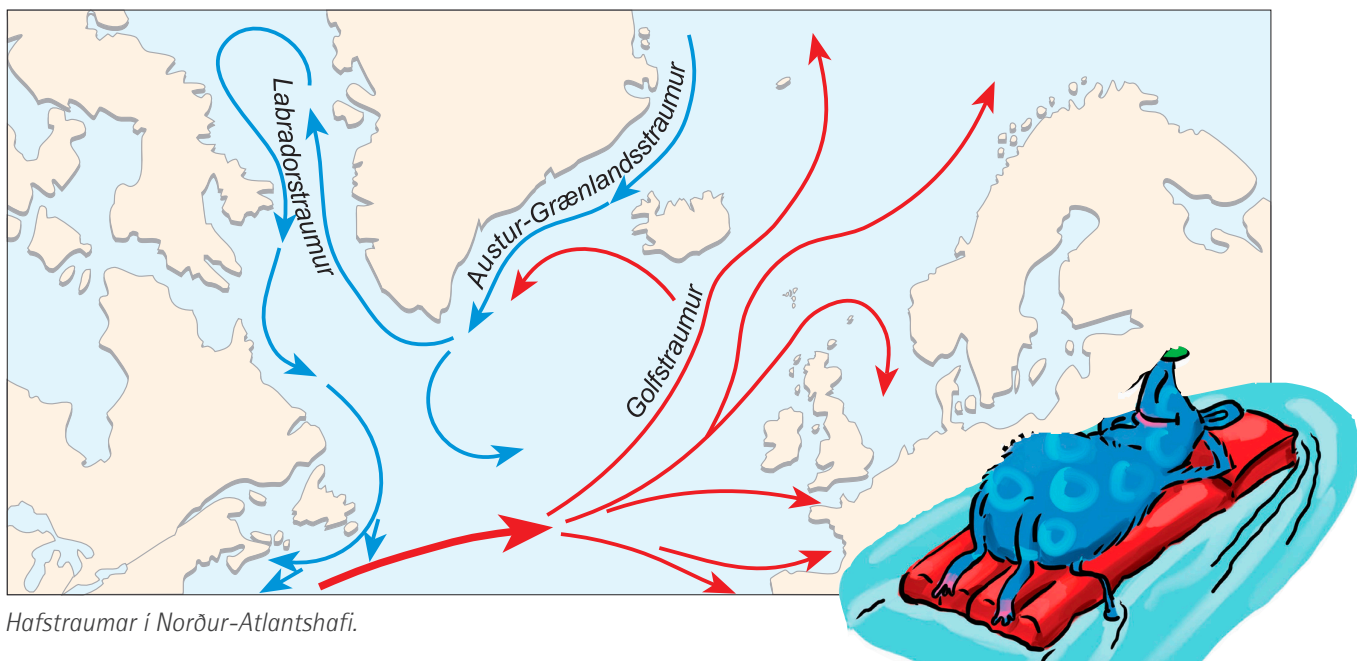
Sunnan við barrskógabeltið tekur laufskógabeltið við en í dag er víða búið að fella lauftrén og rækta landið. Laufskógabeltið er aðallega í Suður-Svíþjóð og Danmörku en þó má finna skóga þar sem eru bæði barrtré og lauftré. Víða er þéttbýlt þar sem áður voru laufskógar og þar hentar jarðvegur vel til landbúnaðar.

Til fjalla í tempraða beltinu er víða háfjallagróður. Hann einkennist af gróðurlitlum auðnum í hæstu fjöllum en eftir því sem neðar dregur eykst gróðurinn og þar vaxa grös, blóm, lyng og víðirunnar uns komið er niður í laufskógana.

Freðmýri eða túndra er gróðurbelti þar sem frost fer aldrei úr jörðu er nyrst í Evrópu. Þar er hiti of lágur og vaxtartími of stuttur til að tré geti dafnað. Á túndru vaxa lágvaxnar jurtir eins og víðir, fjalldrapi, grös, mosi og fleira.

Gróðurfar ræðst af loftslagi, jarðvegi og landslagi á hverjum stað.

- *Hvernig gróður er algengastur þar sem þú átt heima?*
- *Skráðu hjá þér veðurupplýsingar fyrir eina viku. Athugaðu hitann, skráðu skýjafar og vind. Þú getur notað veðurvefi til að auðvelda þér vinnuna (t.d. www.vedur.is).*

Hafstraumar í Norður-Atlantshafi.

Golfstraumurinn

Loftslag á Norðurlöndunum er nokkuð milt miðað við hversu norðarlega á hnettinum löndin liggja. Ástæðan fyrir því eru áhrif Golfstraumsins. Golfstraumurinn er hlýr hafstraumur sem á upptök í Karibahafi og streymir norður eftir Atlantshafi og að ströndum Evrópu. Þar klofnar hann og fer kvísl úr honum að Íslandi en hin norður með Noregi. Straumurinn flytur með sér hlýjan sjó sem vermir loftið við strendur Evrópu og á Íslandi. Vegna þessa er mun hlýrra í Vestur- og Norður-Evrópu en á svipuðum breiddargráðum annars staðar á jörðinni.

Loftslag á Norðurlöndunum ræðst aðallega af því hve norðarlega löndin liggja og hversu mikil áhrif Golfstraumsins eru. Meðalhiti í köldustu mánuðunum er

yfirleitt um eða undir frostmarki og ekkert landanna hefur yfir tuttugu gráðu meðalhita á sumrin. Hitastig á Íslandi, í Færeyjum og Noregi er hærra vegna áhrifa Golfstraumsins en ætla mætti út frá legu landanna. Þar er líka úrkomusamt. Það er kallað úthafsloftslag.

Eftir því sem farið er lengra inn til meginlandsins gætir Golfstraumsins minna og í Finnlandi og austurhluta Svíþjóðar gætir áhrifanna lítið. Þar verða kaldir vetur og mun hlýrra á sumrin. Það kallast meginlandsloftslag.

Úrkoma er mjög misjöfn á Norðurlöndunum. Á sumum stöðum er úrkoma yfir 4000 mm á ári en annars staðar er hún ekki nema um 200 mm. Golfstraumurinn ber með sér mikinn raka sem fellur sem regn þegar hann þéttist yfir fjalllendi. Á Íslandi, í Færeyjum og vesturhluta Noregs er því mjög mikil úrkoma en landsvæði fjarri sjó eða dalir í austurhluta landanna lenda í regnvari og þar er því lítil úrkoma. Þannig svæði má finna í norð-austurhluta Grænlands, uppsveitum Noregs og auk þess er minni úrkoma á norðausturhluta Íslands heldur en við suðurströndina. Eftir því sem farið er lengra frá sjónum minnkar úrkoman.

Meginlandsloftslag. Loftslag þar sem mikill munur er á hita sumars og vetrar og dags og nætur.

Úrkoma er lítil inni á meginlöndum.

Úthafsloftslag (eyjaloftslag). Loftslag þar sem sumur eru svöl en vetur mildir, úrkoma mikil og veðurfar óstöðugt.

Náttúruleg skilyrði og lifnaðarhættir fólks

Þéttbýlustu svæðin á Norðurlöndunum eru syðst og hafa byggst upp við sjávarsíðuna. Þar eru helstu iðn- og þjónustufyrirtækin og samgöngur bestar næst stærstu borgunum. Mörg svæði á Norðurlöndunum eru strjálbýl og erfið til búsetu. Á það sérstaklega við um nyrstu svæðin. Það hefur þau áhrif að á Norðurlöndunum býr færri fólk á hverjum ferkílómetra en í flestum öðrum löndum í Evrópu. Síðustu 100 ár hafa sífellt fleiri íbúar þessara svæða flust til þéttbýlli svæða. Þessir fólksflutningar valda því að þjónusta eykst á sumum svæðum en minnkar eða leggst af á öðrum. Það er þróun sem reynt er eftir mætti að snúa við án mikils árangurs. Á síðari árum hafa íbúar norðlægra slóða reynt að fjölga heimsóknnum ferðamanna með góðum árangri. Ferðamenn leita í kyrrð og fegurð hinnar óspilltu náttúru og hafa aukið atvinnumöguleika þeirra íbúa sem enn búa í dreifbýli og vinna við þjónustu við ferðamenn.

Húsagerð á Norðurlöndum hefur mótast í gegnum aldirnar af þeim byggingarefnum sem menn gátu notað á

hverjum stað. Í Finnlandi og Svíþjóð var nóg af timbri svo flest hús þar voru byggð úr því efni. Í Noregi var minna um skóga og þar urðu menn einnig að nýta grjót og torf eins og á Íslandi. Í Danmörku var algengt að nýta afgangshálm í þök og spara timbur með því að nota trégrind en fylla upp í hana með öðrum efnum. Á Grænlandi byggðu menn hús úr grjóti, hvalbeinum og selskinnum en bjuggu í snjóhúsum og skinnþjöldum á ferðalögum. Þeir sem voru efnaðri gátu reist sér vandari hús sem stóðu lengur. Steinhús voru reist um öll Norðurlöndin en þau þóttu dýr.

Í dag búa flestir á Norðurlöndum í húsum úr timbri eða steinsteypu og leggja menn metnað í að hanna þau sem best. Margir norrænir arkitektar hafa öðlast alþjóðlega viðurkenningu fyrir byggingar sínar.

Danskt hús með hálmþaki.

Á Íslandi hlóðu menn veggir úr torfi og grjóti og reistu þak með burðargrind úr timbri og þöktu síðan með torfi. Gólf voru venjulega moldargólf. Að innan voru húsin stundum klædd með timbri.

- Af hverju ætli húsin hér á landi hafi verið svona?
- Hefur þú komið inn í torfbæ?
- Ætli væri hægt að gera torfbæi nútímalegri, t.d. með því að leggja í þá rafmagn?

Vindorka er nýtt til raforkuframleiðslu, m.a. í Danmörku.

Áhrif manna á umhverfi sitt

Norðurlöndin eru víða með strjálbýlustu svæðum heims meðal annars vegna þess að stór svæði henta ekki til búsetu. Danmörk er undantekning frá því. Þar er nokkuð þéttbýlt. Annars er þéttbýli mest í kringum höfuðborgirnar. Loftslag og landgæði hafa mikil áhrif á not manna af landinu og í Danmörku er lítið eftir af náttúrulegu landslagi. Þar hafa akkrar tekið við af skóglendi og má helst finna villtan gróður á vernduðum svæðum. Á hinum Norðurlöndunum er þessu ekki svona háttáð og er villt og óspillt náttúra meðal helstu náttúruauðlinda norðursins. Þessum svæðum hefur þó fækkað eftir því sem landbúnaður, samgöngukerfi og byggð breiða úr sér. Engi og mýrar hafa verið ræst fram og nýtt til landbúnaðar. Víða er þó reynt að vernda villta náttúru.

Með átaki í umhverfismálum hefur dregið úr mengun vegna iðnaðar og landbúnaðar undanfarin ár. Mikil áhersla er lögð á að saman fari verndun náttúrunnar og nútíma tækniþróun. Umhverfisvernd er talin mikilvæg og mikil áhersla er lögð á samstarf landanna í loftslags- og orkumálum. Það er stefna Norðurlandanna að auka hlut endurnýjanlegra orkugjafa og að vera leiðandi í umhverfisvernd í heiminum.

Löng hefð er fyrir notkun vindmylla í Danmörku. Áður fyrr voru þær að mestu notaðar til að mala korn en í dag framleiða flestar þeirra rafmagn.

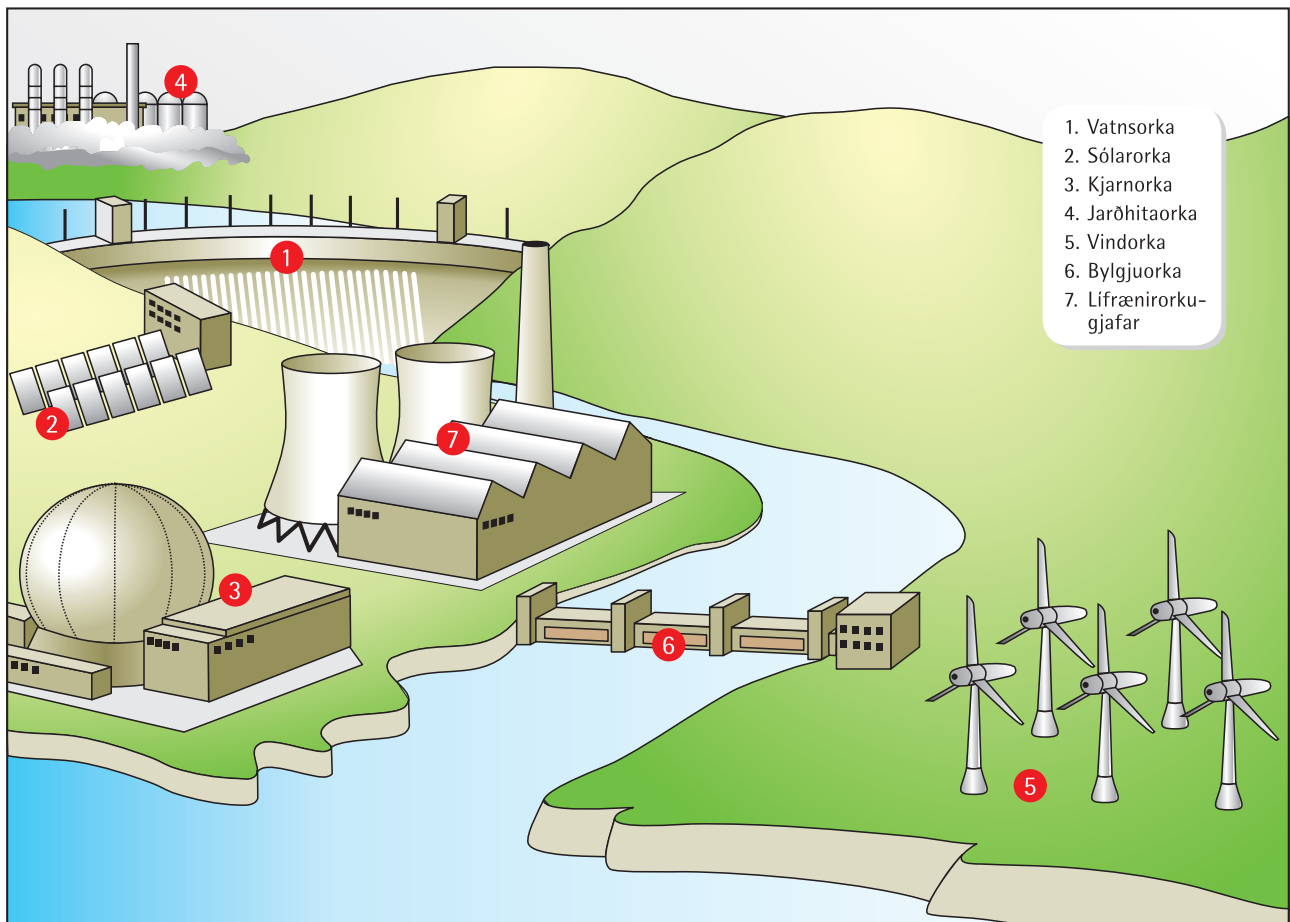
Auðlindir og orka

Norðurlöndin státa af töluverðum náttúruauðlindum. Fiskveiðar og iðnaður tengdur fiskveiðum er mjög mikilvæg atvinnugrein á Grænlandi, Íslandi, í Færeyjum og Norður-Noregi. Úti fyrir ströndum Danmerkur og Noregs er að finna miklar olíu- og gaslindir sem gera það að verkum að þessi lönd þurfa ekki að kaupa orku frá öðrum. Þau selja þá orku úr landi sem ekki er þörf fyrir heima og fá þannig gjaldeyrstekjur.

Í Finnlandi, Svíþjóð og Noregi eru miklir skógar og þar hefur iðnaður tengdur timbur- og pappírsvinnslu blómstrað. Auk þess geta íbúar þessara landa nýtt skógana til að fá ódýrt eldsneyti. Í Danmörku og um

sunnanverða Svíþjóð er mjög næringarrikur jarðvegur og þar blómstrar landbúnaður og matvælaframleiðsla.

Í berggrunni Norðurlandanna má finna ýmsa verðmæta málma eins og gull, blý, sink og kopar. Náttúran gefur auk þess kost á vistvænni orku því Norðmenn og Íslendingar hafa beislað orkuna sem býr í fallvötnum og á Íslandi eru líka jarðhitaorkuver. Í Danmörku er víða vindasamt vegna þess að landið er flatt og liggur að sjó. Þetta hafa Danir nýtt sér með því að byggja vindmyllur við ströndina sem framleiða rafmagn á umhverfisvænan hátt. Í Svíþjóð og Finnlandi eru kjarnorkuver og fá þessi lönd hluta raforku sinnar frá þeim.

Ýmsar leiðir til raforkuframleiðslu.

Lífsskilyrði

Norðurlandabúar búa við meira jafnrétti og jafnari tækifæri kynjanna til menntunar og atvinnu en margar aðrar þjóðir. Munur á hæstu og lægstu launum er minni en í flestum öðrum heimshlutum þó hann hafi aukist hin síðari ár. Veruleg fátækt er ekki algeng á Norðurlöndum og eru löndin öll í efstu sætum á lista yfir þau lönd þar sem lífsgæði fólks eru metin þau bestu.

Íbúum Norðurlandanna eru tryggð sömu réttindi þótt þeir flytji á milli landa. Þeir geta unnið og búið hvar sem er á Norðurlöndunum án þess að fá til þess sérstakt leyfi og njóta allra þeirra kjara og réttinda sem öðrum íbúum landanna standa til boða. Ríki og sveitarfélög sjá um að reka menntakerfið, heilbrigðisþjónustu og öldrunarþjónustu. Þjónustunni er haldið uppi með fremur háum sköttum en gert er ráð fyrir því að þeir sem hafa lægst tekjur fái mest til baka í formi ýmissa styrkja og þjónustu.

Íbúar Norðurlanda eiga í flestum tilvikum rétt á bótum eins og t.d. slysa- og atvinnuleysisbótum. Einnig er hægt að sækja um fjárstyrki frá sveitarfélögunum og ef fólk veikist á það rétt á greiðslum í ákveðinn tíma meðan á veikindum stendur. Eldri borgarar fá greiddan ellilífeyri í öllum löndunum.

Á öllum Norðurlöndunum geta nemendur fengið styrki eða námslán til að auðvelda sér nám að loknum framhaldsskóla. Þetta gerir það að verkum að menntun Norðurlandabúa er almennt fremur góð. Það er ein kennandi fyrir norrænar fjölskyldur hversu margir eru einstæðir foreldrar eða u.þ.b. 20 prósent af foreldrum.

Norðurlandahúsið í Færeyjum var vígt 8. maí 1983.

Tungumál

Tungumál Íslendinga, Norðmanna, Dana, Svía og Færeyinga eru germönsk mál og eiga sameiginlegan uppruna. Þau eru komin af fornu norrænu máli og Íslendingar geta lesið gömul handrit án mikilla erfiðleika því tungumálið hefur breyst tiltölulega lítið. Finnar og Samar tala finnsk-úgrískt tungumál sem eru ólík hinum Norðurlandamálunum.

Samar eru þjóðflokkur sem býr nyrst í Noregi, Svíþjóð, Finnlandi og Rússlandi. Grænlandingar tala grænlensku sem er skyld tungu inúíta. Inúítar eru frumbyggjar sem búa nyrst í Kanada, á Grænlandi, í Alaska og norðausturhluta Síberíu.

Norðurlandahúsið í Færeyjum var vígt 8. maí 1983. Hönnuðir þess voru Norðmaðurinn Óla Steen og Íslendingurinn Kolbrún Ragnarsdóttir.

Noregur er m.a. þekktur fyrir stafkirkjurnar sínar og við Sognsæ eru meðal annars fimm mismunandi stafkirkjur. Aðeins eru eftir 28 stafkirkjur í landinu öllu. Stafkirkja, eða stafakirkja, er timburkirkja þar sem veggir eru gerðir úr stöfum (þ.e. lóðréttum bjálkum) og þeir klæddir lóðréttum borðum.

Tupilaq-styttur frá Grænlandi.

Vasi hannaður af Alvar Aalto.

Menning

Menningarlíf Norðurlandabúa er fjölbreytt og að mörgu leyti svipað. Á hverju ári eru gefnar út fjölmargar nýjar bækur fyrir fullorðna og börn og rík hefð er fyrir lestri á öllum Norðurlöndunum. Bækur eftir þekktustu höfundana hafa verið þýddar á erlend tungumál og þeir öðlast viðurkenningu út fyrir sitt heimaland. Íslendingar eru þekktir fyrir fornþekktir sínar og Finnar fyrir hetjukvæðin sín. Á Norðurlöndunum eru fjölmörg leikhús, óperur, söfn og fleiri menningarstofnanir.

Ýmiss konar handverk og alþýðulífi er vinsæl söluvara til ferðamanna, en auk þess er norræn hönnun og myndlist vinsæl víða um heim.

Svíar eru þekktir fyrir framlag sitt til kvikmyndasögunnar en þeir hafa átt bæði fræga leikara og leikstjóra.

Sænska hljómsveitin ABBA öðlaðist heimsfrægð eftir þátttöku í Evróvision árið 1974, þar sem hún sigraði með laginu Waterloo.

Norsku stafkirkjurnar og þjóðbúningarnir eru stolt Norðmanna en auk þess hafa þeir getið sér gott orðspor á alþjóðavettvangi fyrir nútímadans, listsköpun og tónlist, auk virkrar þátttöku í alþjóðasamstarfi, meðal annars á vettvangi Sameinuðu þjóðanna.

Sauna er nafn á finnskum gufuböðum sem hefur dreifst um heiminn en einnig er finnsk hönnun viðfræg. Má þar nefna Alvar Aalto sem er þekktur hönnuður.

Kajakinn tengist grænlandskri veiðimenningu en einnig er trommudansinn og útskornar goðsagnafígúrir,

Í grænenskum kirkjugarði.

Trúarlíf

tupilaq, vel þekktar. Tupilaq-stytturnar eru skornar í tré eða bein og voru notaðar áður fyrr gegn óvinum en nú þykja þær verðmætir safngripir.

Danir eru stoltir af tónlistarhefð sinni og halda fjölmargar tónlistarhátíðir. Hróarskelduhátíðin er líklega þekktust þeirra en þá koma mörg þúsund manns saman í nokkra daga og hlusta m.a. á tónlist frá morgni og fram á nótt.

Færeyingar eru líklega þekktastir fyrir sagnadansinn, færeyska hringdansinn.

Fyrir tíma víkinganna er talið að frumbyggjar Norðurlanda hafi trúað á ýmis náttúruvætti. Ásatrú var útbreidd um öll Norðurlöndin, en lagðist að mestu af með útbreiðslu kristinnar undir aldamótin 1000. Flestir íbúar Norðurlanda eru lúterstrúar en voru áður kaþólskir. Margir Norðurlandabúar trúa á álfa og aðrar yfirnáttúrulegar verur sem oft tengjast þjóðsögum viðkomandi landa. Með fjölgun innflytjenda verða trúarbrögð fjölbreyttari og eru múslimar fjölmennasti hópurinn. Einnig fjölga þeim sem kjósa að standa utan trúfélaga.

- Hvaða norræna rithöfunda þekkir þú? Hjálpist að við að finna sem flest nöfn. Farið t.d. á bókasafnið og spyrjst fyrir um fleiri norræna höfunda.

Núverandi Danadrottning heitir Margrethe Alexandrine Þórhildur Ingrid og fékk hún íslenskt nafn af því að þegar hún var skírð var hún íslensk prinsessa. Elsti sonur hennar heitir Fredrik og mun hann taka við stjórnartaumum þegar móðir hans hættir.

Lýðræði

Í löndum þar sem er lýðræði kys fólkið sér fulltrúa (þingmenn) sem taka ákvarðanir fyrir þeirra hönd. Það kallast fulltrúalýðræði.

Lýðveldi

Í löndum með lýðveldi er þjóðhöfðinginn kosinn í kosningum. Völd forseta eru takmörkuð.

Þingbundin konungsstjórn

Það er stjórnarfar þar sem þjóðhöfðinginn, konungur eða drottning, erfa völdin sem eru takmörkuð vegna þjóðkjörins þings.

Stjórnarfar

Finnland og Ísland eru lýðveldi og þar eru þjóðhöfðingjarnir forsetar en Svíþjóð, Noregur og Danmörk hafa þingbundna konungsstjórn. Þar er þjóðhöfðinginn konungur eða drottning. Grænland og Færeyjar deila þjóðhöfðingja með Dönum en hafa eigið þing sem fjallar um flest innanlandsmál þeirra. Á Álandseyjum er sérstakt þing, þó eyjarnar séu hluti finnska ríkisins.

Lýðræði stendur föstum fótum í öllum löndunum og þjóðhöfðingjarnir hafa takmörkuð völd.

Á öllum Norðurlöndunum kys almenningur þingmenn, sem taka ákvarðanir fyrir hönd þjóðarinnar, en þjóðhöfðingjarnir eru sameiningartákn þjóða sinna og sjá t.d. um að taka á móti erlendum gestum og eru fulltrúar þjóða sinna í öðrum löndum.

- Hverjir eru þjóðhöfðingjar Norðurlandanna? Hjálpist að við að leita upplýsinga um það og kynnið niðurstöður fyrir þekktum.

Samstarf og sameiginlegir hagsmunir

Fyrir tíma víkingaaldar átti fólk á Skandinavíuskaga og í Danmörku sameiginlega trú, kveðskap og réttarkerfi. Á víkingaöld urðu til konungdæmi og saga og menning landanna varð nátengd. Á þeim tíma barst kristin trú til Norðurlanda. Fólk fór að ferðast meira á milli landa og bera með sér hugmyndir og ólíka menningu. Næstu þúsund ár einkenndust þó af átökum á milli landanna en inn á milli voru löng tímabil þar sem friður ríkti. Það var svo um aldamótin 1900 sem ríkjaskipan á Norðurlöndum komst í núverandi horf.

Sameiginleg saga veldur því að samkennd Norðurlandabúa er meiri en hjá mörgum öðrum þjóðum. Í margar aldir voru Noregur og Danmörk eitt ríki og það átti einnig við um Svíþjóð og Finnland. Svíar voru einnig á tímabili í konungssambandi við Dani. Ísland var undir stjórn Norðmanna og Dana í tæpar sjö aldir og Grænland og Færeyjar eru enn þá í stjórnsamstarfi við Danmörku. Samskipti og verslun hafa því alltaf verið mikil á milli landanna.

Sú mikla samvinna sem Norðurlandabjóðirnar hafa

nú sín í milli á rætur að rekja til síðari heimsstyrjaldarinnar þegar Finnland, Noregur, Danmörk og Ísland voru hernúmin. Þá reyndu Norðurlandabúar að styðja hverjir aðra og sú samvinna varð upphaf að skipulegu samstarfi.

Norðurlandaráð hefur starfað frá 1952, en það er samstarfsvettvangur stjórnvalda allra landanna. Ráðherrar og þingmenn Norðurlandanna hittast reglulega og eiga með sér samstarf um ýmis sameiginleg hagsmunamál. Sem dæmi má nefna menningar-, umhverfis-, mennta- og orkumál. Samstarfi Norðurlandanna má skipta í þrennt. Í fyrsta lagi er það samstarf innan Norðurlandanna, í öðru lagi samstarf um Evrópumál og í þriðja lagi samstarf Norðurlandabúa við grannsvæði.

Norræna félagið starfar á öllum Norðurlöndunum og markmið þess er að efla samstarf og vináttutengsl á milli landanna. Það er m.a. gert með því að bjóða ungu fólki upp á skiptivinnu á Norðurlöndunum, reka bókasöfn og standa fyrir fyrirlestrum, námskeiðum og menningarviðburðum.

NORÐURLÖNDIN

Í HNOTSKURN

Noregur

Í Lysefjord í Noregi er þessi 600 metra hái klettur sem kallast Prédikunarstóllinn.

Landshættir og veðurfar

Noregur á landamæri að Rússlandi og Finnlandi í norðri og Svíþjóð í austri. Með fram vesturströndinni liggur Atlantshafið, Norðursjór í suðvestri og Skagerrak er í suðri. Norður-Íshafið liggur norðan við Noreg og þar eru eyjarnar Jan Mayen, Bjarnarey og Svalbarði sem einnig tilheyra Noregi.

Landið er mjög hálent og eftir því endilöngu liggja Skandinavíufjöllin sem ná upp í tæplega 2500 metra hæð og eru jöklar á hæstu tindum. Hæsta fjallið heitir Galdhøpiggen og er 2469 metra hátt. Eitt fjölfarnasta fjallasvæðið er Harðangurshásléttan en um hana liggur leiðin milli Oslóar og Bergen. Svæðið er vinsælt af göngu-, hjóla- og skiðafólki. Strandlengjan er mjög vogskorin og teygja djúpir firðir sig langt inn í landið. Lengsti og dýpsti fjörður Noregs er Sognsær. Hann er

200 km langur og 1308 metra djúpur þar sem dýpst er. Sognsær er annar lengsti fjörður í heimi, en Scoresbysund á Grænlandi er lengstur. Fjarðalandslag Noregs þykir mjög tilkomumikið. Viða er mjög bratt við firði og dali og fremur lítið en frjósamt undirlendi. Fyrir utan ströndina er ógrynni eyja og skerja sem mynda fallegan skerjagarð.

Rakt og hlýtt loft kemur að vesturströnd Noregs og veldur því að lofthiti þar er hærri en ella væri og firðirnir eru að mestu lausir við ísmyndun á vetrum. Hljýju loftinu fylgir oft mikil úrkoma. Þar er því dæmigert úthafsloftslag. Inn til landsins er minni úrkoma og meiri hitamunur sumars og vetrar. Norðar í landinu gætir hlýja loftsins mun minna og nyrsti hluti landsins er í kuldabeltinu.

Akershúsvirkid í Osló.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Helstu auðlindir Noregs eru m.a. olía og gas, járn og ýmsir málmar, fiskur, timbur og vatnsorka til rafmagnsframleiðslu. Olíuðnaður í Noregi er mjög mikilvægur og við hann starfar fjöldi fólks. Borað er eftir olíunni og gasinu á gríðarstórum olíuborpöllum langt úti á sjó og er framleiðslan að mestu flutt til annarra landa.

Eins og í öðrum vestrænum löndum vinna flestir við þjónustustörf og eru störf á vegum ríkis og bæja langfjölmennust. Sem dæmi um þjónustustörf má nefna verslun og viðskipti, ferðaþjónustu og skólastarf.

Fiskiðnaður er mikilvægur í Noregi og er mest veitt af þorski en einnig veiða Norðmenn m.a. síld og makríl. Síðustu árin hefur fiskeldi aukist mjög í Noregi og selja Norðmenn eldislax til annarra landa ásamt fleiri tegundum eldisfiska. Vegna tækninýjunga þarf sífellt færra fólk til að sinna fiskvinnslustörfum.

Landbúnaður í Noregi er nokkuð fjölbreyttur. Sauðfjár-, geita-, svína- og nautgriparækt er umtalsverð og mjólkurframleiðsla mikil. Talsvert er ræktað af kartöflum, byggi og hveiti. Matvælaframleiðsla, skipasmiðar,

Frá Lofoten.

timbur- og efnaiðnaður ásamt textiliðnaði eru einnig mikilvægar atvinnugreinar í Noregi.

Mikilvægustu útflutningsvörur Norðmanna eru olía og olíuafurðir, vélbúnaður og tæki, málmar og efnavörur auk skipa og fiskafurða.

Stjórnarfar

Í Noregi er þingbundin konungsstjórn. Núverandi konungsfjölskylda hefur ríkt frá árinu 1905, þegar Noregur fékk sjálfstæði frá Svíþjóð. Fyrir rúmlega þúsund árum voru margir smákóngar í Noregi en landið var sameinað í eitt konungdæmi af Haraldi hárfagra. Norðmenn fengu stjórnarskrá 17. maí 1814 og er sá dagur þjóðhátíðardagur þeirra. Til þingsins er kosið á fjögurra ára fresti og eru þingmenn 165.

Tungumál

Í Noregi eru bæði nýnorska og bókmálsnorska opinber tungumál en auk þess er samíska opinbert tungumál í sex héruðum í Norður-Noregi. Bókmal er eins konar norsk útgáfa af danska ritmálinu sem var notað í Noregi á þeim tíma sem landið var í stjórnmalasambandi við

Holmenkollen, skíðastökkpallurinn í Osló.

Danmörku en nýnorska er tilbúið tungumál. Hún varð til um 1850 og var mynduð úr ýmsum mállýskum og með hliðsjón af fornnorrænu. Bókmálið er líkt ritaðri dönsku þó framburðurinn sé ólíkur. Nýnorskan á margt sameiginlegt með íslensku og færeysku. Hún er líkust þeim mállýskum sem talaðar eru í Vestur-Noregi og þaðan komu þeir sem settust að á Íslandi og í Færeyjum. Nýnorska er aðalritmálið í skólum í Vestur-Noregi en bókmál annars staðar.

Osló

Höfuðborg Noregs heitir Osló. Borgin liggur við Oslóarfjörðinn. Talið er að árið 1048 hafi farið að myndast byggð þar sem höfuðborgin er nú og var það fyrir tilstilli Haraldar harðráða sem þá var konungur Noregs. 1624 varð mikill bruni í borginni og eftir hann lét Kristján IV. Danakonungur, sem þá réð ríkjum í Noregi, endurreisa borgina úr steini en áður voru húsin úr timbri. Hann lét einnig reisa Akershusvirki sem átti að vernda borgina gegn óvinum sem gætu komið sjóleiðina inn Oslóarfjörðinn. Hinn danski Kristján IV. kallaði borgina Kristjaníu og það hét hún þar til 1925 að hún fékk núverandi heiti. Í kringum Osló eru fjöll og hæðir og á firðinum eru margar eyjar.

Monolitten í Vigeland höggmyndagarðinum í Osló.

Markvert að skoða í Osló

Meðal þess sem markvert er að skoða í Osló má nefna víkingaskipasýningu, náttúruminjasafnið, Akershusvirkið og Vigeland höggmyndagarðinn. Vigeland höggmyndagarðurinn er stór garður með 212 höggmyndum eftir Gustav Vigeland, einn frægasta myndhöggvara Noregs. Garðurinn er nálægt miðbæ Oslóar og er einn vinsælasti ferðamannastaður Noregs. Þar er m.a. að finna 14 metra háa styttu sem heitir Monolitten en hún sýnir gang lífsins. Styttan er gerð úr einum granítsteini.

Holmenkollen er svæði upp af Osló. Þar er frægur skíðastökkpallur sem var reistur fyrir vetrarólympíuleikana 1952. Hann gnæfir hátt yfir borgina og er hægt að fara upp í hann til að njóta útsýnsins. Þar er einnig að finna safn sem sýnir sögu skíðaíþróttarinnar.

Íbúar borgarinnar njóta fjölbreyttrar útiveru, m.a. á þeim fjölmörgu stígum sem liggja um borgina og eru nýttir sem gönguleiðir á sumrin og fyrir gönguskiði á veturnar.

Stærstu borgir Noregs, auk Oslóar, eru Stavanger, Bergen og Þrándheimur.

Í Noregi er löng hefð fyrir fjölbreyttum, litrikum, útsaumuðum þjóðbúningum. Vegna fjarlægða og einangrunar áður fyrr þróuðust yfir 300 mismunandi gerðir af búningum. Flestir eiga búninga sem tengjast fæðingarbyggð þeirra. Bæði karlar og konur skarta búningunum við hátíðleg tækifæri eins og útskriftir, brúðkaup, hátíðis- og merkisdaga.

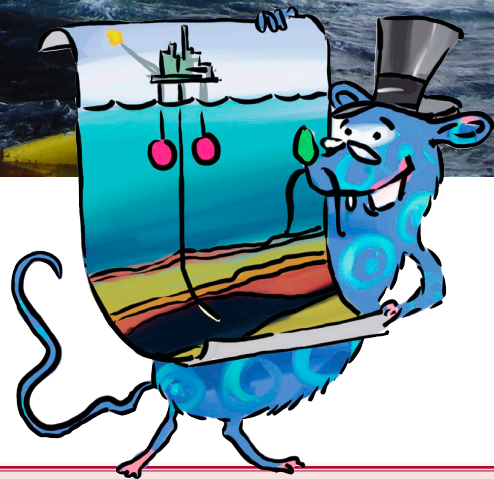
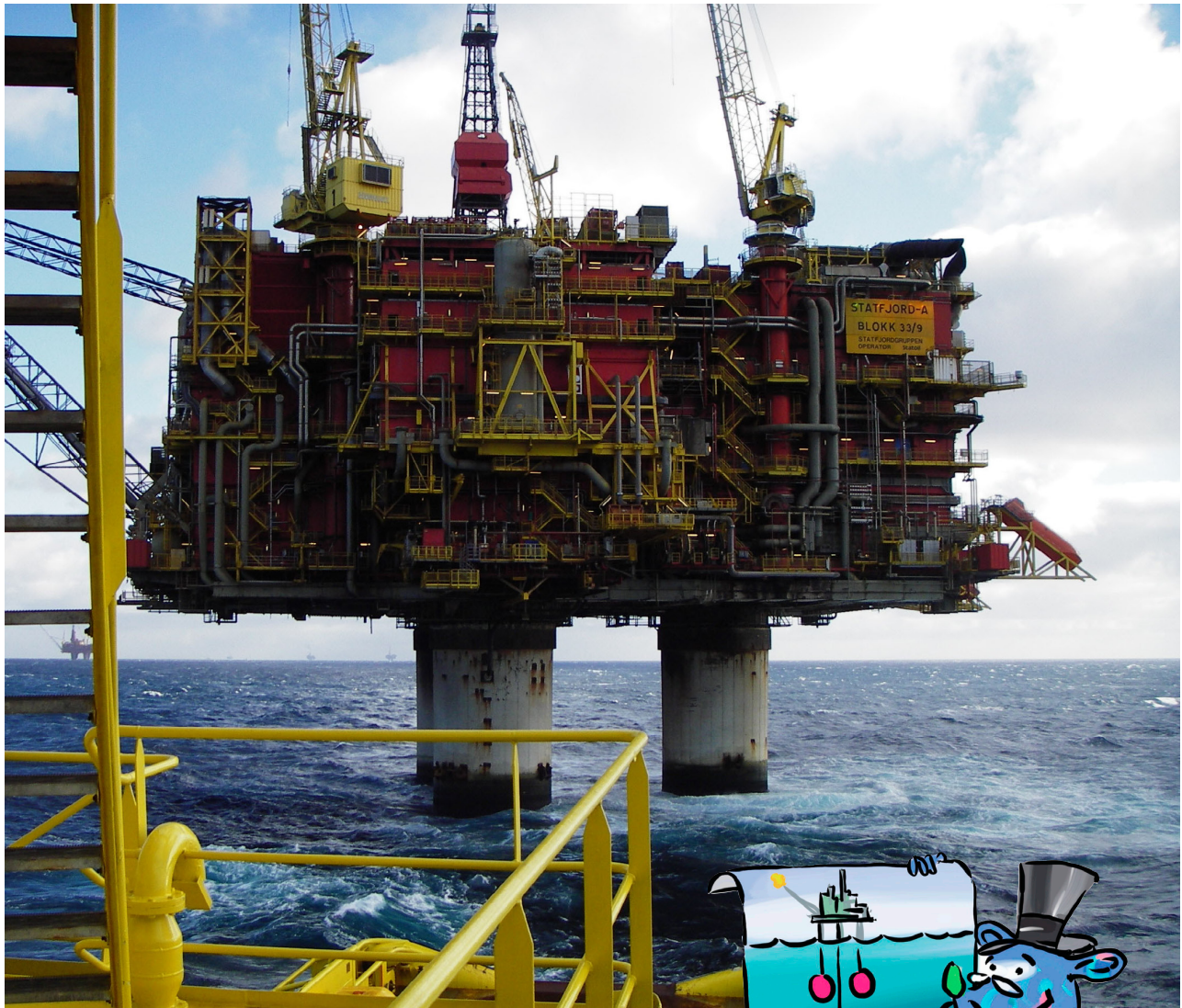

Sjaldan voru íþróttir stundaðar bara til skemmtunar heldur þjálfuðust menn í bardögum og dýraveiðum með því að taka þátt í keppnum. Í Noregi hlaut sá verðlaun sem fimastur var þegar keppt var í bogfimi.

Olíuvinnsla

Frá árinu 1966 hafa Norðmenn borað eftir olíu og jarðgasi, fyrst í Norðursjó og á síðari árum úti í Atlantshafi og Norður-Íshafi. Vitað var að þar var olíu að finna og síðan hefur olíu- og gasframleiðsla á landgrunninu haft mikil áhrif á efnahag landsins. Olían liggur í jarðlögum undir sjávarbotninum og til að ná henni þarf að bora í jarðskorpuna á sjávarbotni og dæla olíunni upp á borpallinn. Þaðan er hún flutt í land og ýmsar afurðir unnar úr henni. Um Norðursjó liggja leiðslur sem

flytja olíu og gas frá Noregi til annarra landa. Frá 1975 hafa Norðmenn framleitt miklu meiri olíu en þeir þurfa sjálfir að nota og fá þeir stóran hluta útflutningstekna sinna af olíu og gasi. Iðnaðurinn hefur þurft að laga sig að gríðarlega erfiðum aðstæðum undan ströndum Noregs og hefur það skapað mikla nýbreytni í norski tækniþróun. Starfsaðstæður á borðunum geta verið erfiðar en reynt er að gera starfsmönnum dvölina góða með margs konar afþreyingu um borð.

Olía myndast þegar rotnandi leifar svifþörunga og annarra vatna- og sjávarlífvera geymast í jarðlög-unum í langan tíma. Til að olía verði til mega hin lífrænu efni ekki hafa komist í snertingu við súrefni því þá rotna þau. Þess í stað hafa þau á milljónum ára umbreyt í olíu.

Víkingar

Norrænir menn á 9.–11. öld voru kallaðir víkingar. Þetta tímabil er einnig kallað víkingaöld. Á þessum tíma snerust norrænir menn til kristinnar trúar og komu á konungsstjórn í löndum sínum. Nágrannar víkinganna litu á þá sem skelfilega heiðingja sem rændu fólki, drápu og stálu öllu fémætu sem þeir fundu.

Flestir norrænir menn voru samt bændur með fjölskyldur og vinnufólk, sem höfðu viðurværi af búfjárrækt og stundum ýmiss konar kornrækt. Sumir þeirra voru miklir sægarpar og stunduðu viðskipti við önnur lönd.

Í byrjun voru ránsferðir víkinganna óskipulegar og aðallega farnar í þeim tilgangi að efnast hratt. Auðveldast var að ráðast á klaustur en eftir því sem árásirnar urðu ákafari var einnig farið að ráðast á verslunarstaði og heilu borgirnar. Á sumum stöðum höfðu menn vetursetu og settust jafnvel alveg að.

Norskir víkingar fóru aðallega til Orkneyja, Hjaltlands, Suðureyja, Skotlands og Írlands, en danskir og sænskir víkingar til Frakklands eða Englands.

Þeir víkingar sem voru efnaðir nutu þess að skreyta sig með skartgripum. Mikilvægi einstaklingsins var hægt að sjá út frá því hversu mikið af skartgripum hann bar. Silfurskartgripir voru algengastir en einnig notuðu menn gull, kopar, brons, gler, raf og fleira. Raf er steingerður safi úr 50 milljón ára gömlum furutrjám og finnst víða við Eystrasaltið. Til forna var það talið þyngdar sinnar virði í gulli.

Norðmenn byggðu afkomu sína að verulegu leyti á fiskveiðum. Í Noregi var sjórinn kvikur af fiski og þar sem undirlendi er lítið var fiskveiði mikilvæg til að komast af. Norðmenn veiddu fisk og sigldu á milli fjarða til að eiga viðskipti og samskipti við aðra. Oft var sjóleiðin eina færa leiðin á veturna. Íbúar við sjávarsíðuna hafa því ávallt verið leiðandi í sjómennsku og á sú hefð rætur að rekja margar aldir aftur í tímann. Í tómstundum tefldu menn, sungu, dönsuðu og renndu sér á skíðum.

Fyrstu íslensku landnemarnir voru norskir víkingar sem flúðu Noreg vegna ósættis við norska kónginn Harald hárfagra. Ungir íslenskir höfðingjasynir fóru þó oft til Noregs og börðust með norskum konungum. Alltaf var sterkt samband á milli Noregs og Íslands sem endaði með því að 1262/1264 gengu Íslendingar Noregskonungi á hönd. Enn þann dag í dag finnst mörgum að Norðmenn og Íslendingar séu nátengdir vegna sameiginlegrar sögu landanna.

Svíþjóð

Sveitabær á slóðum Emils í Kattholti í Smálöndum í Svíþjóð.

Landshættir og veðurfar

Svíþjóð á landamæri að Noregi í vestri og Finnlandi í norðri auk þess sem Eyrarsundsbrúin tengir landið við Danmörku. Skagerrak, Kattegat, Eystrasalt og Helsingjabotn liggja með fram ströndunum sem einkennast af skerjum og smáeyjum sem margar eru skógi vaxnar. Sænski skerjagarðurinn er vinsælt útivistarsvæði og margir Svíar eiga báta og njóta þess að sigla þeim. Svíþjóð er fremur láglent land í suðri og norður með strönd Eystrasalts en í vestri, við landamæri Noregs, rísa Skandinavíufjöllin. Hæsta fjall Svíþjóðar er Kebnekaise og er 2111 metrar á hæð eða álika hátt og Hvannadalshnjúkur.

Úr fjöllum falla margar ár til sjávar í Eystrasalt og auk þess eru í Svíþjóð mörg vötn. Vänern, Vättern og Mälaren eru þau stærstu. Um helmingur landsins er þakinn skógi, sem er að stærstum hluta greni- og furuskógur, en syðst er einnig töluvert af lauftrjám. Skógararnir eru víða nýttir til timbur- og pappírsgerðar.

Í Svíþjóð ber loftslagið ýmis einkenni meginlandsloftslags en í suðvesturhluta landsins og við Eystrasalts-

ströndina eru áhrif hafsins meiri. Loftslagið breytist mikið eftir því sem norðar dregur. Veturnir verða lengri, kaldari og snjóþyngri og sumrin styttri og svalari.

Atvinnulíf og náttúruauðlindir

Í mið- og norðurhluta Svíþjóðar er nokkuð um málma og þar er m.a. unnið kopar, silfur og járn. Járn hefur verið mikilvægt hráefni í Svíþjóð. Stærstu járnnaumurarnar eru í Kiruna og Malmberget í Norður-Svíþjóð, en járnbirgðirnar fara minnkandi og önnur lönd geta boðið ódýrara járn en Svíar.

Sænskur iðnaður hefur lengi verið í fremstu röð. Bílaíðnaðurinn er vel þekktur en Svíar framleiða bíla eins og Volvo og Scania. Vélaíðnaðurinn er mjög mikilvægur í sænsku hagkerfi því þrátt fyrir að Svíar framleiði ekki mjög mikið af einkabílum á heimsmælikvarða framleiða Volvo og Scania næstum fimmtung af farþega-, vöru- og flutningabílum í heiminum.

Aðaliðnaðarsvæðið er um mitt landið en í suðurhlutanum er mesti landbúnaðurinn. Bændum fer sífellt fækkandi þar sem búin stækka og tæki leysa manninn

af hólmi. Sænskir bændur selja ekki mikið af afurðum til annarra landa.

Skógar eru nýttir í iðnaði í Svíþjóð. Megnið af timbrinu er notað í framleiðslu á pappírskvoðu, húsum og húsgögnum. Svíar nota hvað mesta orku á hvern íbúa í heiminum. Orkuna fá þeir að mestu með vatnsaflsvirkjunum og frá kjarnorkuverum. Þeir kaupa einnig olíu frá öðrum löndum. Kalt loftslag kallar á mikla orku til húshitunar og einnig er landið þróað iðnriki sem krefst mikillar orkunotkunar.

Helstu útflutningsvörur Svía eru rafmagnsvörur ýmiss konar, bílar og vélar, pappírs- og timburvörur, járn, stál og efnavörur. Meðal helstu náttúruauðlinda eru járn, kopar, blý, sink, gull, silfur og fleiri málmar, timbur og vatnsafl.

Stjórnarfar

Í Svíþjóð er þingbundin konungsstjórn. Landið hefur verið sjálfstætt frá 6. júní 1523 og er sá dagur þjóðhátiðardagur Svíþjóðar. Kosið er til þingsins á fjögurra ára fresti og eru þingmenn 349. Þingið kys forsætisráðherra en konungdæmið gengur í erfðir. Karl Gustaf Svíakonungur hefur verið við völd síðan 1973. Hlutverk konungsins er ákveðið með stjórnarskránni og felur það m.a. í sér að vera andlit landsins út á við og taka á móti erlendum gestum.

Sænski skerjagardurinn.

Tungumál

Íbúar Svíþjóðar eru að stærstum hluta sænskumælandi, en einnig eru minnihlutahópar Finna og Sama í landinu. Nokkur straumur innflytjenda hefur verið til Svíþjóðar hin síðari ár og nú búa í landinu m.a. hópar frá ríkjum Balkanskaga, Tyrklandi og Grikklandi sem tala sitt móðurmál ásamt sænskunni.

Stokkhólmur

Stokkhólmur er höfuðborg Svíþjóðar. Borgin stendur á austurströnd landsins og er byggð á fjórtán eyjum þar sem vatnasvæði Mälaren mætir Eystrasaltinu. Fjölmargar brýr tengja eyjarnar og ströndina saman og setja sterkan svip á borgina. Sagt er að Birger Jarl hafi stofnað borgina á 13. öld til að vernda svæðið í kringum Mälaren fyrir árásum sjóræningja og til að rukka sjófar-
endur um tolla. Áhrif og veldi Stokkhólms jókst og á 17. öld stóð borgin í miklum blóma. Margar hallarbyggingar eru frá þeim tíma.

Frá Stokkhólmi. Fremst eru konungshöllin og dómkirkjan.

Lúsíuhátíðin í Svíþjóð er haldin hátíðleg 13. desember. Þann dag ganga Lúsía og þernur hennar um með ljós í hári og syngja jólalög og færa fólki kaffi, piparkökur og smábrauð sem nefnast lúsiukettir. Á Íslandi halda sumir þennan dag einnig hátíðlegan. Sagan kemur frá Sikiley á Ítalíu þar sem hin upphaflega Lúsía, sem var kristin stúlka, var hálshöggvin 13. desember árið 304 í ofsóknum sem kristið fólk sætti í rómverska keisaradæminu. Lúsíuhátíðin barst til Skandinavíu frá Þýskalandi á sextánda öld. Þrettándi desember var stysti dagur ársins samkvæmt júlíanska tímatalinu og í Skandinavíu varð Lúsía tákn ljóssins og Lúsíuhátíðin að hátíð ljóssins.

Markvert að skoða í Stokkhólmi

Stokkhólmur er nútímaleg og mjög fjölbjóðleg borg. Fyrir ferðamenn býður borgin upp á ýmsa möguleika til afþreyingar. Hægt er að skoða fjölmörg söfn og er Vasasafnið eitt það vinsælasta. Þar má sjá herskipið Vasa sem sökk í jómfrúarferð sinni árið 1628 og var bjargað af hafsbotni 335 árum seinna.

Það er einstaklega skemmtilegt að rölta um gamla bæinn (Gamla Stan), göturnar eru þröngar og hellulagðar og húsin gömul. Í Gamla Stan er hægt að skoða t.d. konungshöllina og dómkirkjuna. Margir fara í siglingu og skoða Stokkhólm þannig en einnig eru fjölmargir garðar, leikhús og fleiri afþreyingarmöguleikar.

Stærstu borgir Svíþjóðar, auk Stokkhólms, eru Malmö og Gautaborg.

Astrid Lindgren

Astrid Lindgren er líklega einn vinsælasti barnabóka-höfundur í heimi. Hún hefur skrifað ótal sögur og bækur hennar hafa verið þýddar á fjölda tungumála. Sögurnar eru oft dularfullar, spennandi og fullar af ævintýraljóma. Henni tekst að skapa ógleymanlega stemmingu og sögupersónur hennar lifa lengi með lesendum og eldast vel. Astrid Lindgren fæddist 1907 og sýndi snemma rithöfundarhæfileika en fyrsta bókin eftir hana kom ekki út fyrr en hún var orðin 37 ára. Þá hafði hún þegar samið margar sögur sem hún sagði börnunum sínum. Hún fékk hugmyndir að sögunum úr eigin æsku og umhverfi. Sögupersónur hennar eru t.d. Emil í Kattholti, Lína Langsokkur, Ronja ræningjadóttir, Kalli á þakinu og Lotta.

Nóbelsverðlaunin eru ein eftirsóttustu verðlaun í heimi. Þau eiga rætur að rekja til Alfred Nobels sem var sænskur efnafræðingur og uppfinningamaður. Hann fann m.a. upp dínamít sem er sprengiefni. Hann lét eigur sínar renna í sjóð sem árlega veitir verðlaun í eðlisfræði, efnafræði, læknisfræði, bókmenntum og hagfræði, auk friðarverðlauna. Friðarverðlaunin eru veitt einstaklingum eða samtökum sem hafa á einhvern hátt stuðlað að friðsamlegri sambúð manna og þykja verðlaunin æðsta viðurkenning sem hægt er að fá á sviði mannúðar.

Halldór Laxness er eini Íslendingurinn sem hefur hlotið Nóbelsverðlaun og var það í bókmenntum árið 1955.

Lína langsokkur og Herra Niels apinn hennar.

Finnland

Trjábolum er fleytt eftir ánum.

Landshættir og veðurfar

Finnland er austast Norðurlandanna með landamæri að Rússlandi í austri, Noregi í norðri og Svíþjóð í vestri. Til landsins teljast einnig Álandseyjar. Einkennandi fyrir landshætti í Finnlandi eru hin mörgu vötn enda er landið stundum kallað Þúsund vatna landið. Þau eru hins vegar mun fleiri en þúsund, eða alls um 188 þúsund. Sum þeirra eru mjög grunn. Mörg vatnanna tengjast þannig að hægt er að sigla á milli þeirra. Vötnin urðu til þegar ísaldarjökullinn bráðnaði og eftir stóðu dældir sem fylltust vatni.

Stærstu skógar Evrópu eru í Finnlandi og er landið að mestu vaxið skógi nema allra nyrst. Strandlengjan við Helsingjabotn í vestri og Finniska flóa í suðri er vog-skorin og margar eyjar og sker eru undan ströndinni. Finnland er láglent land. Hálendi er mest nyrst og þar er hæsta fjall Finnlands, Halti (Haltiatunturi), sem er 1328 metrar á hæð.

Veðráttan ber sterk einkenni meginlandsloftslags. Á veturna er frost og snjór en sumarið er hlýtt. Nyrst í landinu er heimskautaloftslag.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Meðal náttúruauðlinda Finna má nefna skóg og ýmsa málma, ásamt kalksteini. Ein þekktasta iðngrein Finnlands er skógarhögg. Úr trjámum framleiða Finnar timbur, pappír og húsgögn.

Landbúnaðarvörur eru aðallega framleiddar fyrir innan-landsmarkað enda landrými takmarkað til ræktunar. Helstu landbúnaðarafurðir eru bygg, hveiti, sykurrófur, kartöflur og mjólkurafurðir.

Í Finnlandi er þó nokkur iðnaður sem byggist á timbur- og málmvinnslu, tölvu-, rafmagns- og hátækni framleiðslu. Hin síðari ár hefur tölvu- og hátækni iðnaður sótt mjög í sig veðrið og varla er til það mannsbarn í hinum vestræna heimi sem ekki kannast við Nokia-símana. Margir finnskir hönnuðir eru heimsfrægir. Meðal þekktra verka þeirra má nefna nytja- og gjafavörur undir merkjum littala og Marimekko.

Stjórnarfar

Finnland er lýðveldi og er forsetinn kosinn til sex ára í senn. Í forsetahöllinni er aðalskrifstofa forsetans og þar fara fram ýmsar athafnir í boði forsetaembættisins. Til þingsins er kosið á fjögurra ára fresti og eru þingmenn 200. Finnar fengu sjálfstæði frá Rússum 6. desember 1917 og er sá dagur þjóðhátíðardagur landsins.

Tungumál

Flestir Finnar tala finnsku en sænska er einnig opinbert mál í Finnlandi. Hana tala um 6% þjóðarinnar og á sumum svæðum í vestur Finnlandi er eingöngu töluð sænska. Bæði málin eru jafn rétthá og fá íbúar kennslu á sínu móðurmáli en þurfa að læra hitt málið frá átta ára aldri. Finniska er óskyld öðrum tungumálum Norðurlandabúa. Hún er af flokki finnsk-úgrískra tungumála og er skyld ungversku og eistnesku. Fámennir hópar fólks tala samísku og rússnesku.

Frá Turku (Åbo) í Finnlandi.

Helsinki

Helsinki er höfuðborg Finnlands. Borgin liggur við Finnsla flóa og hana prýða margar fallegar gamlar byggingar. Þar mætast náttúra og borg enda er ekki nema um hálf tíma akstur í næsta þjóðgarð. Stundum er sagt að í borginni mætist menningarstraumar úr austri og vestri og þar er mjög fjölbreytilegt lista- og menningarlíf. Borgin var stofnuð árið 1550 af sænska kónginum Gustav Wasa og 1809 varð hún höfuðborg landsins, meðal annars vegna varnarvirkisins Suomenlinna sem stendur á eyju fyrir utan borgina. Eyjan öll er á heimsminjaskrá UNESCO.

- Vötnin í Finnlandi eru óteljandi. Þekkir þú eitt-hvað í náttúru annarra landa sem er óteljandi?

Dómkirkjan við Senate-torgið í Helsinki.

Markvert að skoða í Helsinki

Ferðamenn sem koma til Helsinki setjast gjarnan niður í Esplanade-garði og fylgjast með mannlífinu. Við Senate-torg er þinghúsið, háskólinn, ráðhúsið og dómkirkjan sem mörgum Finnum finnst vera táknræn fyrir borgina. Niður við höfnina er svo vinsæll útmarkaður sem margir borgarbúar sækja. Þar er hægt að kaupa ferskt grænmeti, ávexti, fisk og margvislegt handverk. Börnin skella sér svo í Linnanmäki-skemmtigarðinn, þar sem allir geta fundið eitthvað við sitt hæfi.

Stærstu borgir Finnlands, auk Helsinki, eru Turku (Åbo), Tampere (Tammerfors), Vaasa og Oulu (Uleåborg).

Finnskt sauna

Ein ástríða Finna er að fara í gufubað eða sauna eins og þeir kalla það. Þessi hefð á sér mjög langa sögu. Upphaflega voru gufuböðin notuð til að þvo sér en þau þróuðust síðan í það form sem þekktist í dag.

Hefðbundið gufubað er í litlum klefa eða húsi og er viður brenndur þar inni, þar til hitinn fer í næstum 80 gráður. Í nútímalegri gufuböðum er rafmagnshitun. Til að auka rakann er vatni hellt á heita steina. Venjan er að byrja á því að fara í sturtu, síðan í nokkrar mínútur í gufubaðið en kæla sig svo niður með sturtu, sundspretti í næsta vatni eða með því að velta sér upp úr snjónum. Þetta er svo endurtekið eins oft og viðkomandi hefur áhuga á.

Gufuböðin eru gífurlega mörg eða um eitt á hverja tvo til þrjá íbúa. Margar fjölskyldur eiga sumarbústaði við vötnin og oftast má finna gufubað við þau en einnig eru menn með gufuböð í heimahúsum og á almenningsundstöðum.

Múminálfarnir eru skáldsagnapersónur eftir Finnann Tove Jansson. Aðalpersónurnar eru Múminsnaðinn, Múminmamma, Múminpabbi og Snorkstelpa en einnig koma margar skrátnar og skemmtilegar verur við sögu. Múminálfarnir eru hvítir og líkjast flóðhestum. Þeir eiga heima í Múmindal. Sögurnar fjalla um Múminálfana, nágranna þeirra, vini og aðrar verur.

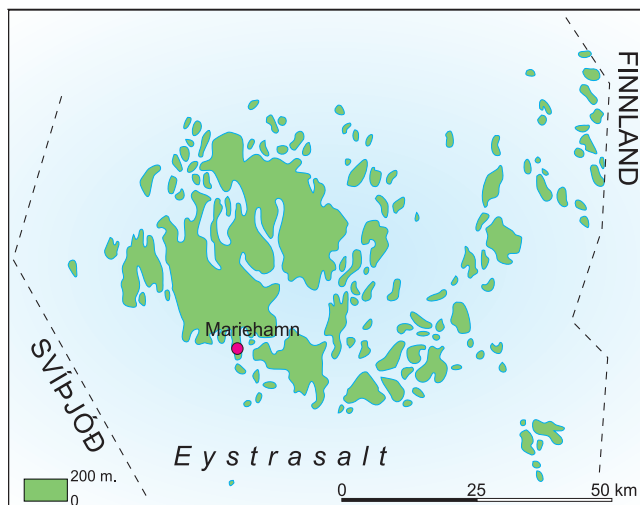
Finnskt gufubað.

Kalevala

Kalevala eru þekktustu þjóðarbókmenntir Finna. Þetta er samansafn hetjukvæða sem hafa verið sungin af Finnum og rússnesku fólki við finnsku landamærin í rúmlega 2000 ár. Kvæðin eru alls 22.795 ljóðlínur í 50 köflum. Þau höfðu varðveist munnlega og voru ólík eftir svæðum. Árið 1835 var þeim safnað saman af manni sem hét Elias Lönnrot, raðað upp eftir söguþræði og síðan gefin út árið 1849. Þegar Kalevala kom fyrst út var Finnland undir rússneskum yfirráðum og efldu kvæðin mjög þjóðernisvitund Finna. Kvæðin eru frá ýmsum tímum og fjalla um allt frá sköpun heimsins til ýmissa hetju- og dæmisagna. Mörg kvæðin fjalla um völduga menn sem ferðast til lands hinna dauðu til að öðlast þekkingu. Hetjusöngvarnir fjalla oft um ævintýri í fjarlægum löndum þar sem hetjurnar eru að flýja óvini eða leita sér kvonfangs. Einnig er algengt að fjallað sé um tilfinningar og særingaþulur sem voru partur af daglegu lífi fólks. Ljóðin hafa haft mikil áhrif á bókmenntir, myndlist og tónlist. Sem dæmi má nefna að tónskáldið Jean Sibelius samdi tólf af verkum sínum undir beinum áhrif frá Kalevala.

- Kynntu þér bækurnar um Múminálfana og kvæðin Kalevala ef þær eru til á bókasafninu.

Álandseyjar

Landshættir og veðurfar

Álandseyjar er heiti rúmlega 6500 eyja og skerja í norðurhluta Eystrasalts á milli Svíþjóðar og Finnlands. Einingis 65 þeirra eru í byggð. Stærsta eyjan heitir Áland og á henni er höfuðstaðurinn Mariehamn, þar sem 40% íbúanna búa. Eyjarnar eru allar láglendar og er rautt jökulnúið granít einkennandi. Hæsti staður heitir Orrdalsklint sem er 129 metra yfir sjó. Margar eyjanna eru skógi- og grasivaxnar. Gróður er fjölbreyttur og skilyrði til ræktunar góð.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Flestir íbúar Álandseyja starfa við þjónustustörf, sem m.a. tengjast mikilli skipaumferð. Álandseyjar eru mitt á milli Finnlands og Svíþjóðar og flest skip sem sigla þar á milli koma við í Mariehamn. Margir ferðamenn heimsækja eyjarnar á hverju ári og er ferðapjónusta mikilvæg atvinnugrein á Álandseyjum. Aðalútflutningsvörur eru landbúnaðar- og fiskafurðir en einnig selja Álandseyingar plastvörur út um allan heim.

Stjórnarfar

Álandseyjar tilheyra Finnlandi en hafa sjálfstjórn. Á finnska þinginu er einn þingmaður frá Álandseyjum en 30 þingmenn sitja á landsþingi eyjanna þar sem sett eru lög í ákveðnum málaflokkum eins og í menntamálum, samgöngum innanlands, um fjölmiðla og fleira. Finnska þingið tekur hins vegar ákvarðanir um utanríkismál, varnarmál og fleira slíkt. Þann 9. júní 1922 kom fyrsta sjálfstjórnarþing eyjanna saman og er sá dagur þjóðhátíðardagur Álandseyinga.

Frá Mariehamn.

Tungumál

Opinbert tungumál á Álandseyjum er sænska. Álands-eyjar tilheyrðu Svíþjóð í margar aldir og þess vegna tala flestir þar sænsku. Allir læra ensku í skólanum en auk þess kjósa margir að læra finnsku enda fer öll stjórn-sýsla og samskipti við Finnland fram á finnsku.

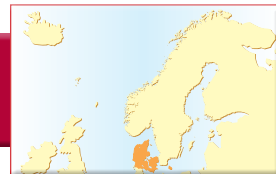
Mariehamn

Höfuðstaðurinn var stofnaður 1861 af Alexander II. Rússakeisara. Hann nefndi bæinn eftir konu sinni sem hét María Alexandrovna. Þetta er eini bærinn á Álands-eyjum og hann er mikilvæg miðstöð viðskipta og stjórnsýslu. Strax í upphafi varð bærinn miðstöð siglinga á svæðinu og hefur síðan vaxið mikið. Bærinn stendur á skaga og eru hafnir báðum megin við skagann þar sem stóru ferjurnar koma við. Við bryggju liggur hið sögufræga seglskip Pommern, sem áður sigldi um heimsins höf, en er nú vinsælt safn.

Pommern er fjögurra mastra seglskúta og er ein af fimm slíkum sem varðveist hafa í heiminum. Skipið var smíðað í Glasgow á Skotlandi og sjósett 1903. Það sigldi þar til í seinni heimsstyrjöldinni og flutti m.a. hveiti á milli Ástralíu og Englands. Frá 1957 hefur það verið til sýnis fyrir almenning í höfninni í Mariehamn.

Danmörk

Landshættir og veðurfar

Danmörk er láglent land. Stærsti hlutinn er skaginn Jótland sem liggur norður úr meginlandi Evrópu en einnig eru fjölmargar eyjar sem tilheyra Danmörku. Þær stærstu heita Sjáland, Fjón, Lálund, Fálstur, Mön og Borgundarhólmur. Grænland og Færeyjar eru með heimastjórn, en eru í konungssambandi við Danmörku. Jótland liggur að sjó á alla vegu nema í suðri en þar liggja landamæri að Þýskaland. Víða eru sandstrendur og á sumrin eru þær vinsæl útivistarsvæði eins og t.d. á

Skagen, nyrst á Jótlandi. Að vestan liggur Norðursjór að Danmörku, Skagerrak að norðan og Kattegat að austan. Stærstur hluti Danmerkur er ræktað land en á milli akra hefur gjarnan verið plantað trjám eða öðrum gróðri til skjóls. Landslagið einkennist af lágum hólum og hæðum enda er hæsti punktur yfir sjó ekki nema 173 m og er það Yding Skovhøj.

Í Danmörku er úthafsloftslag og upp að landinu berast lægðir utan af Atlantshafi. Með þeim kemur töluverð úrkoma og á vesturströnd Danmerkur rignir mest. Það dregur úr úrkomunni eftir því sem farið er fjær úthafinu. Veður er fremur milt á veturna og sjaldgæft að mikið snjóí eða að snjór liggja lengi á jörð. Meðalhiti í janúar fer yfirleitt ekki undir frostmark en á sumrin er hann um 16 gráður.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Þjónustustörf eru mikilvægustu störf Dana líkt og í flestum vestrænum ríkjum. Iðnaður er einnig mikill, aðallega járn- og stáliðnaður, efnaíðnaður og lyfjagerð, framleiðsla samgöngutækja, fatahönnun, húsgagnasmíði og framleiðsla á rafmagnsvörum, vindmyllum og fleiru.

Um tveir þriðju hlutar landsins eru nýttir undir akuryrkju enda eru náttúruleg skilyrði til landbúnaðar mjög góð. Helstu landbúnaðarafurðir eru bygg, hveiti, kartöflur og sykurrúfur. Danir framleiða ýmsar mjólkur- og kjötvörur og úr rúg brugga þeir bjór.

Í Danmörku er nautgripa- og svínarækt mikil og margir hafa atvinnu af matvælaíðnaði tengdum landbúnaðinum.

Fiskveiðar eru nokkrar en í Norðursjó er einnig að finna olíu og gas sem Danir nota sjálfir en selja úr landi það sem verður afgang. Helstu útflutningsvörur eru ýmis tæki og vélar, kjöt og kjötafurðir, mjólkur- og fiskafurðir, lyf, húsgögn og vindmyllur. Náttúruauðlindir eru olía, gas, fiskur, salt, kalksteinn, mól og sandur.

Eyrarsundsbrúin tengir Danmörk og Svíþjóð saman.

Rithöfundurinn H.C. Andersen fæddist árið 1805 í Óðinsvéum. Hann var af fátæku fólki kominn en fór í háskóla og varð síðar frægur rithöfundur. Margar af sögum hans hafa verið þýddar á íslensku og má þar nefna Hans Klauða, Prinsessuna á bauninni, Litlu stúlkuna með eldspýturnar, Nýju fötin keisarans og mörg fleiri ævintýri.

Þekkir þú fleiri sögur eftir H.C. Andersen?

Mannlíf á Strikinu í Kaupmannahöfn.

Í miðbæ Kaupmannahafnar er tívolígarður sem hefur verið opinn frá 1843. Þar er stórbrotið úrval af blómum og öðrum gróðri, leiktæki, ljóaskreytingar, veitingastaðir og tónlistar- og menningarviðburðir. Fyrir flesta Dani er það nauðsynlegur hluti af sumrinu að fara í Tívoli. Fyrir jólin eru sölumarkaðir og þá er garðurinn lýstur upp og skreyttur. Fyrir suma er það ómissandi þáttur í jólastemmingunni að koma í garðinn fyrir jólin.

Stjórnarfar

Í Danmörku er þingbundin konungsstjórn og fara kosningar til þingsins fram á fjögurra ára fresti. Þingmenn eru 179 og þar af sitja tveir þingmenn frá Grænlandi og tveir frá Færeyjum á þinginu. Drottningin skipar venjulega formann stærsta stjórnmalaflokksins sem forsætisráðherra. Þjóðhátíðardagur Dana er 5. júní.

Tungumál og trúarbrögð

Í Danmörku búa margir innflytjendur en íbúar af norrænum uppruna eru langfjölmennasti hópurinn meðal þeirra. Þar sem Færeyjar og Grænland eru undir stjórn Danmerkur er alltaf nokkur hópur frá þessum löndum búsettur við nám og störf í Danmörku. Syðst á Jótlandi býr svo þýskur minnihlutahópur. Hin síðari ár hefur innflytjendum frá öðrum heimshornum fjölgað mikið og setja mikinn svip á heilu borgarhverfin. Stærstu hóparnir eru frá Tyrklandi, Íran og Sómalíu. Danska er opinbert ríkismál en einnig eru töluð færeyska og grænlenska, auk þýsku hjá hinum þýsku íbúum við landamærin.

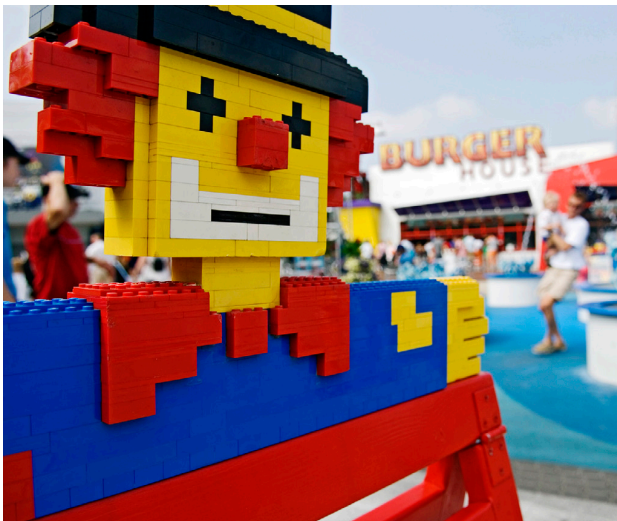
Kaupmannahöfn

Höfuðborg Danmerkur er Kaupmannahöfn og þar býr um fimmtungur þjóðarinnar. Borgin stendur við Eyrarsund á austurhluta Sjálands. Hluti borgarinnar er á eyjunni Amager. Fyrstu rituðu heimildir um borgina eru frá því um 1043 þó byggð hafi verið á svæðinu í 6000 ár. Kaupmannahöfn varð höfuðborg árið 1443. Borgin er miðpunktur lista, menningar, menntunar, viðskipta, stjórnsýslu og samgangna í landinu og á sumrin iðar hún af lífi og dregur til sín fjölmarga ferðamenn.

Markvert að skoða í Kaupmannahöfn

Kaupmannahöfn býður upp á margt áhugavert að skoða. Flestir sem koma til Kaupmannahafnar rölta eftir Strikinu sem er lengsta göngugata í heimi. Þar eru margar verslanir og fjörukt mannlíf. Sigling og myndataka í Nýhöfn er nokkuð sem ekki má láta fram hjá sér fara. Jónshús er félagsheimili Íslendinga í Kaupmannahöfn, en þar er minningarsafn um Jón Sigurðsson og Ingibjörgu konu hans, ásamt bókasafni. Þar hafa einnig ýmsir aðilar og félög aðstöðu. Í húsinu bjuggu áður Jón Sigurðsson og kona hans en kaupmaðurinn Carl Sæmundsen gaf íslenska ríkinu húsið árið 1967.

Stærstu bæirnir í Danmörku eru, auk Kaupmannahafnar, Óðinsvé, Árósar og Álaborg.

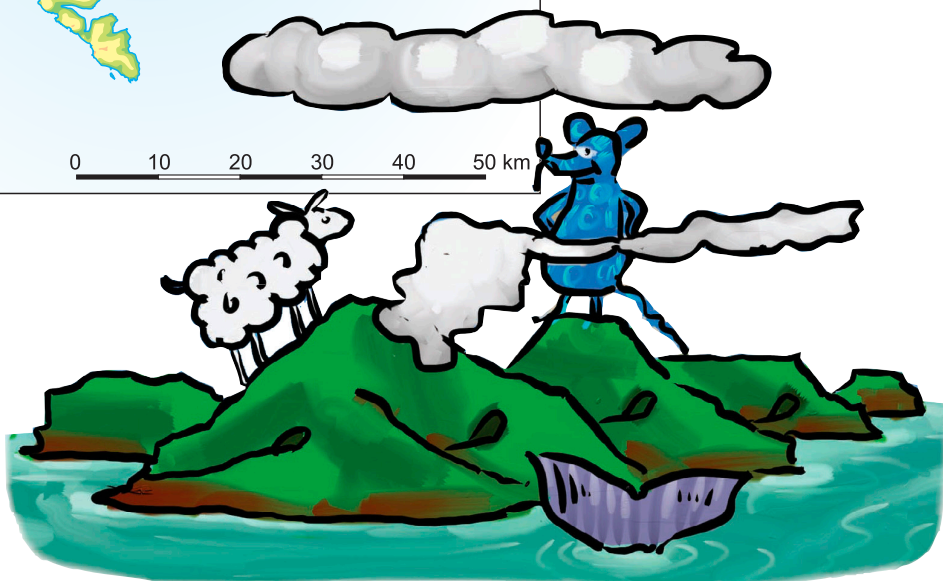

Litla hafmeyjan á Löngulínu.

Lego

Legokubbana þekkja líklega flest börn í hinum vest-ræna heimi. Legofyrirtækið var stofnað 1932 af hinum danska Ole Kirk Christiansen. Nafnið Lego er dregið af dönsku orðunum „leg godt“ sem þýðir að leika sér vel eða fallega. Legokubburinn er mikilvægasta og frægasta afurðin hjá fyrirtækinu. Kubburinn var fundinn upp árið 1958 og er frægur fyrir hina óteljandi möguleika á samsetningum. Lego framleiðir leikföng og selur út um allan heim auk þess að reka nokkra skemmtigarða. Einn þeirra er í Billund í Danmörku, á miðju Jótlandi, og hafa margir Íslendingar komið þangað. Í garðinum eru ýmiss konar skemmtitæki og getur fólk á öllum aldri fundið eitthvað við sitt hæfi.

Færeyjar

Gjogv er náttúruleg innsigling á Austurey.

Landshættir og veðurfar

Færeyjar eru eyjaklasi í Atlantshafi á milli Íslands, Nor-egs og Skotlands. Eyjarnar eru 18 og allar í byggð nema ein, en sumar eru mjög strjálbýlar. Stærstu eyjarnar eru Straumey, Austurey, Suðurey og Vogar. Eyjarnar eru myndaðar úr basalhraunlögum í miklum hraungosum, líkt og elstu hlutar Íslands. Hraunlögin liggja hvert ofan á öðru og mynda hamra og syllur. Á milli hraunlaganna má sums staðar finna mýkra berg úr ösku, vikri og jarðvegi.

Þorp og bæir í Færeyjum eru allir við ströndina. Fyrir ofan bæina rísa fremur lág fjöll sem oft eru þó tignarleg og standa stundum þverhnipt úr sjó. Hæsta fjall Færeyja er Slættaratindur sem er 882 metrar að hæð. Fjöllin eru yfirleitt grasi vaxin upp eftir öllum hliðum. Náttúrulegir skógar þrífast illa. Á skjólsælum stöðum hafa menn þó gróðursett harðgerar trjátegundir með ágætum árangri. Gras og mýrargróður er algengasti gróðurinn í Færeyjum.

Undirlendið er lítið í Færeyjum.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Síðustu 150 ár hafa fiskveiðar og vinnsla fiskafurða verið aðalatvinnugrein landsins. Stærsti hluti útflutningstekna landsins fæst af sölu fisks og fiskafurða þó flestir landsmenn vinni þjónustustörf. Ferðaþjónusta hefur sótt í sig veðrið hin síðari ár. Færeyskir bændur stunda flestir sauðfjárbúskap enda eru eyjarnar ákaflega heppilegar til sauðfjárræktunar. Margir íbúar í þéttbýli eiga nokkrar kindur til eigin nota. Bændur rækta landið mest til að útvega fóður handa búfénu. Kúabú eru nokkur og nýta Færeyingar sjálfir mjólkina og afurðir hennar.

Náttúruauðlindir Færeyinga eru fyrst og fremst það sem hafið gefur af sér en vonir standa til að finna olíu og gas úti á landgrunninu.

Bø í Sørvogi er dæmigert færeyskt þorp.

Stjórnarfar

Færeyjar tilheyrðu Noregi frá 11. öld en hafa verið undir stjórn Dana síðan á 14. öld. Frá 1948 hafa Færeyingar haft heimastjórn. Tveir þingmenn frá Færeyjum sitja á danska þinginu. Færeyingar hafa sitt eigið þing og fána. Þingmenn eru 33 og á þinginu geta þeir sett lög sem öðlast gildi þegar lögmaðurinn (forsætisráðherra) hefur undirritað þau. Þjóðhátíðardagur Færeyinga er 29. júlí og þá halda Færeyingar hátíð sem kallast Ólafsvaka.

Tungumál

Færeyingar eru komnir af landnámsmönnum frá Vestur-Noregi sem settust þar að á 9. öld. Færeysk tunga er líkust íslensku af Norðurlandamálunum enda bæði málin komin frá Vestur-Noregi. Flestir landsmenn tala líka dönsku sem er kennd í færeyskum skólum vegna tengslanna við Danmörku.

Thinganes er í miðbæ Pórshafnar.

Pórshöfn

Höfuðstaður Færeyja heitir Pórshöfn og er bærinn á austurströnd Straumeyjar. Bærinn myndaðist í kringum Thinganes þar sem landnámsmenn stofnuðu þing Færeyja í kringum árið 900. Á þingunum stunduðu menn einnig vöruskipti svo Pórshöfn varð fljótlega mikilvægur staður. Á 13. öld fór svæðið að byggjast upp í kringum verslun og embættismenn en bærinn varð ekki höfuðstaður fyrr en 1866. Enn er hægt að skoða gamla virkið, Skansinn, sem reist var til að vernda staðinn fyrir sjóræningjum.

Núna er Pórshöfn mikilvæg miðstöð fiskveiða, stjórnunar, menntunar og viðskipta.

Markvert að skoða í Pórshöfn

Þar sem bærinn liggur miðsvæðis á eyjunum og samgöngur eru góðar milli þeirra er auðvelt að fara í dagsferðir um Straumeyða skoða aðrar eyjar. Í Pórshöfn er tilvalið að rölta um miðbæinn og skoða gömlu húsín sem þar eru. Hluti bæjarins eyðilagðist í eldsvoða 1673 en samt má finna mörg 2–300 ára gömul hús. Búið er að gera flest þeirra upp og setja þau skemmtilegan svip á bæinn. Mörg húsín eru timburhús með torfpaki og hvítir gluggar eru áberandi. Þrátt fyrir að Pórshöfn sé minnsti höfuðstaður í heimi er þar að finna alla þá þjónustu og menningu sem stærri höfuðstaðir státa af.

Stærstu þéttbýlisstaðir í Færeyjum, auk Pórshafnar, eru Klaksvík og Rúnavík.

Grindhvalaveiðar.

Grindhvalir eru frekar litlir hvalir. Þeir eru um 4–6 metra langir og 2–3,5 tonn að þyngd. Þeir eru svartir eða svargráir að lit með gráar skellur að aftan og ljósa bletti að neðan. Grindhvalir kunna best við sig í sjávarhita á bilinu 0–25°C. Þeir eru aðallega úthafshvalir og geta kafað á allt að 800 metra dýpi eftir fæði. Grindhvalir eru ákaflega félagslyndir og eru oft í hjörðum með fleiri en 100 dýrum.

Grindhvalaveiðar

Færeyingar hafa veitt grindhvali í mörg hundruð ár. Veiðarnar fara þannig fram að þegar sést til grindhvalavöðu undan landi ganga boð manna á milli og allir sem hafa tök á fara í litla báta og mynda hálfhring utan um vöðuna. Þeir reka svo hvalina hægt upp að landi og þegar þeir eru komnir í flæðarmálið eru hvalirnir drepnir með því að skera á æðar sem flytja blóðið til heilans. Við það verður sjórinn allur blóðlitaður sem sumum finnst óhugnanlegt. Þegar dýrin eru dauð er kjötinu skipt á milli fólks samkvæmt fornum hefðum en sumt fer í verslanir. Kjötið er borðað nýtt eða saltað. Þá er það soðið eða steikt og borðað með kartöflum og öðru meðlæti.

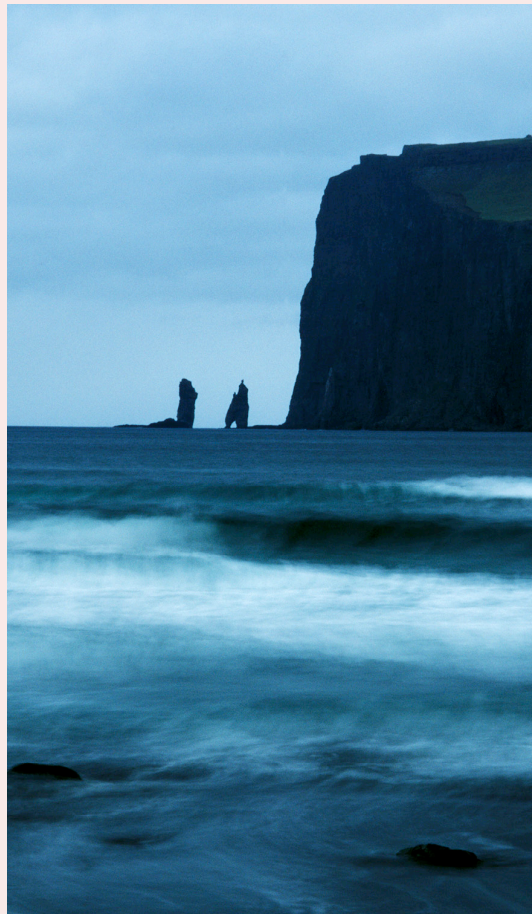
Talið er að ár hvert drepri Færeyingar innan við eitt prósent af stofni grindhvalanna. Umhverfisverndarsamtök hafa staðið fyrir mótmælum vegna veiðanna en hafa ekki haft mikinn árangur af því.

Lítill stúlka í þjóðbúningi.

Þjóðdans

Færeyskur þjóðdans er hringdans sem dansaður er undir sagnakvæðum sem eru sungin. Hann var dansaður í Færeyjum og ýmsum öðrum löndum á miðöldum. Hann var bannaður af kirkjunni í öðrum löndum því hann þótti of heiðinn. Sungnir eru kvæðabálkar sem segja oft langar sögur. Í hinni hefðbundnu útgáfu er stjórnandi sem þarf að kunna allt kvæðið sem sungið er og stjórnar söngnum. Dansararnir taka undir í viðlaginu. Dansarar krossa hendur við næsta mann og svo er stigið tvö skref til hliðar og eitt aftur. Dansararnir sýna tilfinningar í takt við lagið og ef t.d. er sagt frá sigri þá fagna allir. Stundum heldur dansinn áfram svo klukkutímum skiptir. Dansararnir klæðast stundum færeyskum þjóðbúningi en hann er stolt Færeyinga og fólk á öllum aldri klæðist honum við hátíðleg tækifæri.

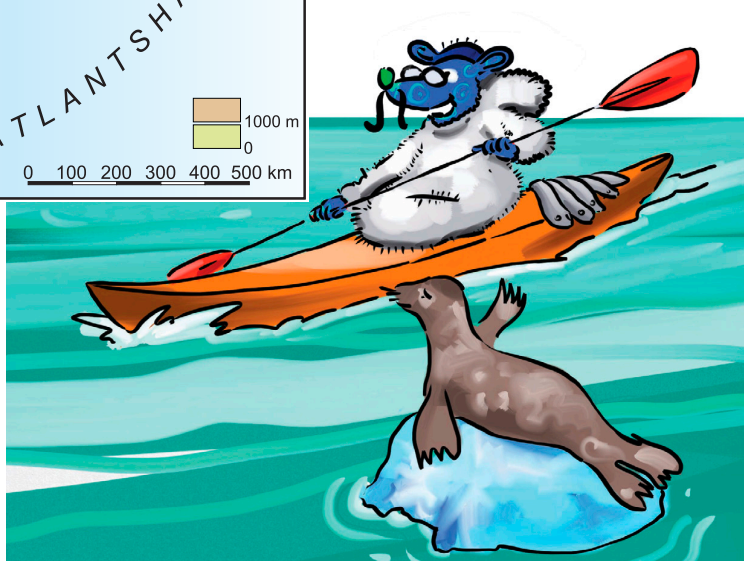
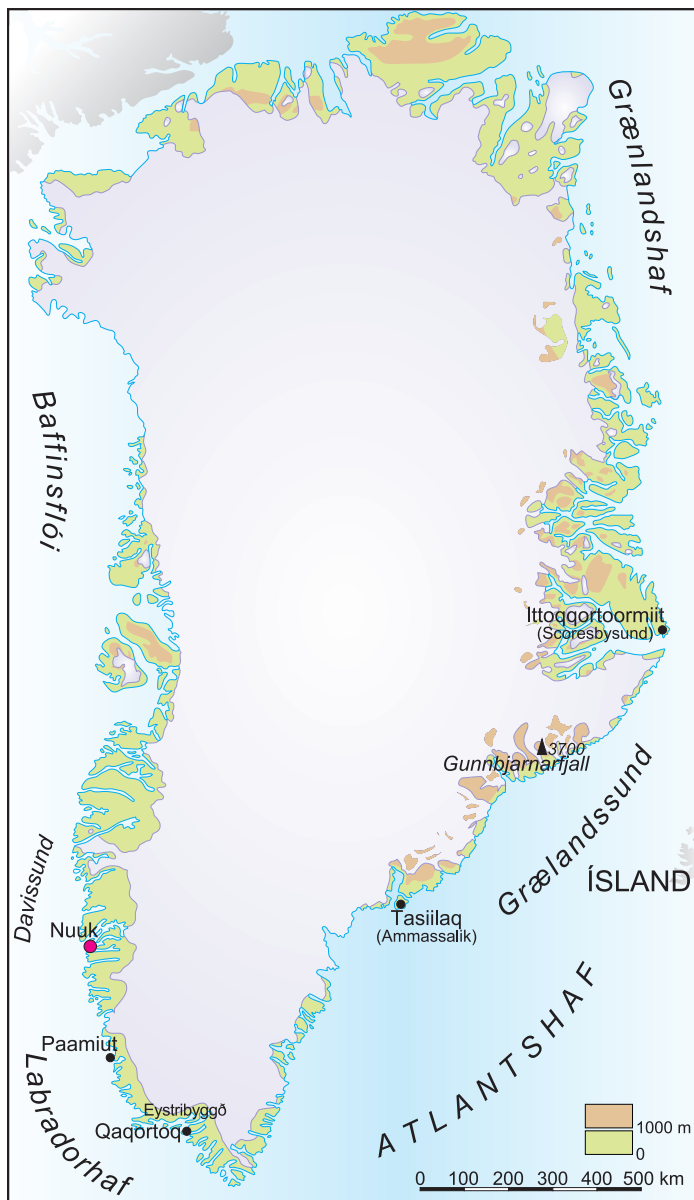

FÆREYSK ÞJÓÐSAGA

Færeysk þjóðsaga segir að einu sinni hafi Ísland ætlað að flytja Færeyjar til sín og sent til þess tvö tröll. Þau komu á land nyrst á Austurey á Eiðiskoll þar sem risinn tók sér stöðu úti í sjónum en kerlingin fór upp á land til að koma böndum á byrðina og ýta henni upp á bakið á risanum. Fyrst tók kerlingin svo fast á að Ytri Kollur klofnaði frá, þá reyndi hún að koma bandi á annars staðar en ekki gekk það heldur, eyjarnar vildu ekki færast.

Sagt er að kerlingin hafi staðið upp á Eiðiskollinum þegar daga tók og flýtt sér niður í sjó til risans en þau hafi tafist. Þegar þau mættust undir Eiðiskolli dagaði og þau urðu að steini þar sem þau standa enn.

Grænland

Sjávarþorp á Grænlandi.

Landshættir og veðurfar

Grænland er stærsta eyja jarðar og tilheyrir Norður-Ameríku landfræðilega en Evrópu stjórnfarslega. Á grænlensku nefnist landið Kalaallit Nunaat. Um 81% landsins er þakið jökli sem er rúmlega 3000 metra þykkur þar sem hann er þykkastur. Grænland er hálent land og sá hluti þess sem er ekki íslagður er að mestu fjöll. Skriðjökklar teygja sig út í sjó á milli fjallanna en inn í landið skerast langir og djúpir firðir. Að vestanverðu liggur landið að Baffinsflóa og Labradorhafi. Grænlandshaf og Atlantshaf liggja að austanverðu Grænlandi. Milli Íslands og Grænlands liggur Grænlandssund.

Í kringum höfuðstaðinn Nuuk hefur fundist eitthvert elsta berg sem vitað er um á jörðinni. Hæstu fjöllin eru í kringum Scoresbysund á austurströndinni og þar er hæsta fjall landsins sem heitir Gunnbjarnarfjall. Grænland er það land sem er næst Íslandi enda eru einungis um 290 kílómetrar á milli landanna þar sem styst er. Það er svipuð vegalengd og flugleiðin frá Akureyri til Reykjavíkur.

Mesta byggðin er á suðvesturhluta landsins því þar er veður mildara en annars staðar. Grænland er í kuldabeltinu nyrðra og eru veturnir í norðurhluta landsins og inn til landsins oft afar harðir. Þar getur kuldinn á veturna farið í –50 gráður á láglendi en allt að –70 gráður inni á jökli. Meðalhiti á sumrin fer yfirleitt ekki yfir 10 gráður. Við suðvesturströndina getur hitinn á sumrin farið upp í um 20 gráður en á veturna er ekki óalgengt að kuldinn fari í –30 gráður.

Veðrið er mildara á suðvesturströndinni vegna þessa að lítill hluti af Golfstraumnum berst frá Íslandi að austurströnd Grænlands og fer upp með vesturströndinni. Þar sem ekki er jökull má finna dæmigerðan túndrugróður. Það eru nánast engin tré nema innst í örfáum dölum en mikið um lágvaxinn gróður, mosa lyng og grös. Á Grænlandi er stærsti þjóðgarður í heimi og er hann u.þ.b. níu sinnum stærri en Ísland.

Frá höfuðstaðnum Nuuk.

Sauðnaut eða moskusuxar eru hjarðdýr sem þola miklar frosthörkur og hriðarveður. Þau minna um margt á hin útdauðu spendýr sem ríkjandi voru á ísöld. Það er einkum vegna feldarins, sem er bæði þykkur og loðinn líkt og var hjá hinum útdauðu mammútum og loðnashyrningum. Útbreiðsla sauðnauta nú er á heimskautasvæðum allt í kringum norðurpólinn, í Alaska, Kanada, á Grænlandi, í Rússlandi og í Síberíu.

Skrokkursauðnauta eru nokkuð langur og samanrekinn. Fæturnir eru stuttir og sterklegir með breiðar klaufir sem henta vel til að róta í snjó eftir æti. Bæði kynin eru hyrnd, en horn tarfanna eru mun stærri og sterklegri en horn kúnna.

Kynntu þér betur þessi sérstöku dýr.

Atvinnuvegir og náttúruauðlindir

Atvinnulíf á Grænlandi einkennist af fiskvinnslu, opinberri þjónustu og ferðaþjónustu. Fjölbreytt dýralíf er á landi og í sjó miðað við norðlæga breidd landsins enda hafa Grænlandingar í gegnum aldirnar haft í sig og á með veiðum. Í dag hefur tæplega fimmtungur íbúa atvinnu af dýra- og fiskveiðum og stærstan hluta útflutningstekna sinna fá Grænlandingar af sölu á fiski og fiskafurðum, meðal annars rækju. Málmvinnsla er nokkur og standa vonir til að hún muni aukast í framtíðinni. Handverk úr skinnum og beinum fer vaxandi í tengslum við aukinn ferðamannastraum og þjónustu við ferðamenn.

Grænlenkir bændur stunda sauðfjár- og hreindýrarækt og margir rækta matjurtir til einkaneyslu yfir sumarið. Engir nautgripir eru á Grænlandi en þar má finna svo kölluð sauðnaut eða moskusuxa.

Náttúruauðlindir eru kol, járn, blý, sink, demantar, gull, platinum, úran og fleiri málmtegundir en auk þess fiskur, selir og hvalir.

Margrethe Þórhildur drottning í heimsókn á Grænlandi.

Stjórnarfar

Grænland varð dönsk nýlenda 1721 en fékk heimastjórn árið 1979. Á þjóðhátíðardaginn 21. júní 2009 fengu Grænlandingar viðurkenningu á fullri sjálfstjórn yfir dómsmálum, löggæslu og nýtingu náttúruauðlinda, sem er mikilvægt skref á leið til sjálfstæðis. Þeir eru þó enn fjárhagslega háðir Dönum. Danir munu áfram sjá um utanríkis-, varnar- og gjaldmiðismál og hæstarétt. Margir telja að Grænlandingar muni lýsa yfir fullu sjálfstæði á komandi árum. Tveir fulltrúar Grænlandinga sitja á danska þinginu en Grænlandingar hafa sitt eigið þing með 31 þingsæti. Kosningar fara fram á fjögurra ára fresti.

Tungumál

Opinbert tungumál á Grænlandi er grænlenska. Grænland er þó samfélag með tvö tungumál og er danska hitt málið vegna fjölda innflytjenda sem flestir eru frá Danmörku. Margir kennarar á Grænlandi eru Danir. Grænlenska er af flokki eskimó-aljúta-mála og skyld tungum inuíta í Kanada, Alaska og Rússlandi. Grænlenskan greinist í þrjár aðalmállýskur: austurgrænlensku, thulegrænlensku og vesturgrænlensku en sú síðastnefnda er ríkismál. Ritmálið var endurskoðað á áttunda áratugnum.

Grænlensk fjölskylda í þjóðbúningi Grænlandinga.

Nuuk

Höfuðstaður Grænlands heitir Nuuk en á dönsku nefnist bærinn Godthåb. Þar búa um 15.000 manns. Bærinn stendur á tanga við Davissund á suðvesturströnd Grænlands. Tanginn er við mynni tveggja fjarða en annar þeirra er Godthåbsfjörður sem er einn lengsti fjörður í heimi. Það var trúboðinn Hans Egede sem stofnaði Godthåb snemma á 18. öld. Upphaflega var bærinn trúboðsstöð og verslunarsetur. Á tímum norrænna manna í Grænlandi var þetta svæði nefnt Vestribyggð og enn má finna fornminjar frá þeim tíma. Heimastjórn landsins fundar í Nuuk og þar er háskóli og fleiri opinberar stofnanir. Þar hafa stærstu fyrirtæki landsins einnig bækistöðvar sínar. Í Nuuk er flugvöllur og höfnin þar er oftast opin allt árið. Það er sérstakt á Grænlandi því vegna frosta leggur flesta firði á veturna og það hamlar siglingum stóran hluta ársins.

Borgarísjaki á reki.

Markvert að skoða í Nuuk

Í Nuuk geta ferðamenn heimsótt söfn, farið í göngutúra í nágrenni bæjarins, farið í ferðir upp á jökul, á skíði, siglt með fram ströndinni, farið í hvalaskoðunarferðir og margt fleira. Í bænum er eini golfvöllurinn og eina sundlaugin í landinu og því tilvalið að skreppa í golf og taka sundsprett á eftir. Menningarhús bæjarins býður upp á fjölbreytta dagskrá við allra hæfi og er fjölsótt af ferðamönnum. Einsleit fjölbýlishús setja sterkan svip á bæinn en í nýrri hverfum er fjölbreyttari byggingarstíll.

Nokkrir stærstu þéttbýlisstaðirnir eru, auk Nuuk, Paamiut eða Frederikshåb, Qaqortoq eða Julianehåb og Ammassalik á austurströndinni.

Jökullinn

Grænlandsjökull er stærsti ísmassi á norðurhveli jarðar og þar sem hann er þykkastur er hann rúmlega 3000 metra þykkur. Jökullinn myndaðist á mjög löngum tíma. Það gerðist þannig að vetrarsnjórinn náði ekki að bráðna yfir sumarið og smám saman þéttist hann og varð að hjarni og loks miklum jökulbreiðum sem hylja nú stærstan hluta landsins. Smám saman hefur landið sigið undir jöklinum um nokkur hundruð metra.

Á síðustu 10.000 árum hefur jökullinn bráðnað og ísröndin hopað um 200 km. Við það lyftist landið út við ströndina um meira en 100 metra. Hreyfingarnar jökulsins eru hægar en við jaðrana hreyfist hann mun hraðar. Ilulissat-skriðjökullinn hreyfist t.d. nærri átta kílómetra

Skriðjökklar eru jökultungur sem skríða út frá meginjöklinum. Þeir hreyfast frá nokkur hundruð metrum til nokkurra kílómetra á ári og yfirborð þeirra springur vegna hreyfingar íssins.

á ári. Þegar skriðjökklar ganga fram í sjó brotna stundum af þeim risastórir jakar sem kallast borgarísjakar. Allra syðst við vesturströndina er oftast íslaust á veturna. Vatnið sem er bundið í jöklinum er um 9% af öllum ferskvatnsbirgðum heimsins.

Veiðar og veiðibúnaður

Dýra- og fuglaveiðar eru upprunalegar atvinnugreinar Grænlandinga. Núna fer þeim fækkandi sem lifa á veiðum eingöngu heldur stunda margir þær sem aukastarf. Algengt er að fólk fari til veiða þegar það á frí og á það bæði við um veiðar á landi og á sjó. Þeir sem fara á veiðar þurfa sérstakt veiðikort en menn þurfa ekki að hafa byssuleyfi né gangast undir próf. Allir verða að gefa skýrslu um veiðar ársins og þannig er hægt að fylgjast með því hvort stofnar séu ofveiddir.

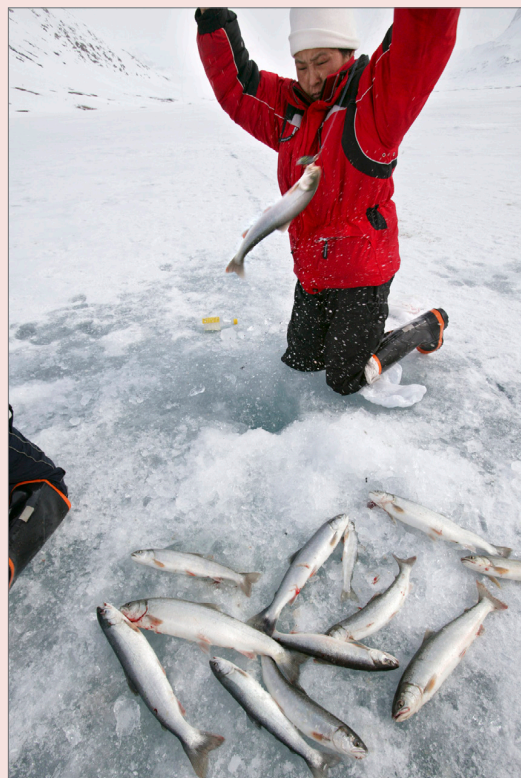
Mikilvægustu veiðidýrin eru selir, smáhvalir, sjófuglar, hreindýr og moskusuxar ásamt ýmsum fisktegundum. Líf Grænlandinga er nátengt veiðum og þannig fá flestir stóran hluta af mat sínum. Þess vegna skipta náttúran og auðlindir hennar mjög miklu máli fyrir Grænlandinga.

Hlýnun jarðar veldur veiðimönnum vandræðum því þeir treysta á ísinn til að hjálpa sér við veiðarnar en hann bráðnar nú hratt og einnig er veður óstöðugur sem rakið er til hlýnandi veðurfars. Til að hafa stjórn á veiðum ákveða stjórnvöld í samráði við líffræðinga hvernig skuli standa að verndun og veiðum hinna ýmsu dýrategunda.

Á 8. áratugnum hófu ýmis alþjóðleg umhverfis- og náttúruverndarsamtök herferð gegn selveiðum. Hún hafði þau áhrif að selskinur urðu víða bannvara og grænlandskir veiðimenn líða enn fyrir þetta þó hin síðari ár hafi sala á selskinnum aukist með tilkomu nýrra markaða í Asíu. Börn fara með foreldrum sínum á veiðar frá unga aldri og ekki er óalgengt að börn sem eru nýbyrjuð í skóla veiði sinn fyrsta sel. Þegar börn veiða fyrsta dýrið sitt er haldin mikil veisla og fjölskyldu og vinum boðið til að samgledjast.

Lítill stúlka með hvolp.

Grænlandingar hafa lengi stundað veiðar í gegnum ís. Þeir finna t.d. öndunarop selsins og biða þar til hann kemur upp til að anda. Þá skutla þeir selinn og hífa hann upp í gegnum opið. Einnig eru lögð net undir ísinn á milli opanna og þau látin liggja í ákveðinn tíma.

Hvítabjörninn er stærsta núlifandi rándýr á landi. Kvendýrið (birnan) er um helmingi minni en karldýrið og afkvæmið nefnist húnn. Hvítabirnir hafast við með fram ströndinni og á hafis. Þeir geta farið langar vegalengdir á ís og synda mjög vel. Þeir lifa nær eingöngu á sel. Fullorðnir hvítabirnir eru miklir einfarar og þeir forðast félagsskap hver annars.

Í dýragörðum eru hvítabirnir taldir hættulegir og óútreiknanlegir og þeir bindast mönnum sjaldan vináttuböndum. Hvítabirnir koma stundum upp að strönd Íslands með rekis frá Grænlandi.

Kajakar eru upprunnir hjá inúítum og voru aðallega notaðir til selveiða með fram ströndum. Kajakarnir voru úr selskinni sem strengt var yfir hvalbein eða rekaviðarfjalir. Í dag eru þeir venjulega gerðir úr hertu plasti sem þolir vel að rekast á grjót.

Grænlenk börn í fötum úr selskinni.

Aðlögunarhæfni

Grænlandingar hafa í gegnum aldirnar þurft að laga sig að óblíðri náttúru og notfæra sér það sem hún gaf þeim. Bæði kynin gengu í svipuðum skinnklæðum en sniðin og dýrategundirnar sem voru nýttar voru ólíkar eftir kynjum. Mikilvægt var að vanda val á skinnnum í föt karlmanna og sauma þau vel saman því það gat varðað líf eða dauða veiðimanna. Föt veiðimanna urðu að vera hlý og vatnsheld og nutu góðar saumakonur mikillar virðingar. Í dag ganga Grænlandingar í vestrænum fötum en flestir krakkar fá þjóðbúning fyrir fermingu og nota hann við hátíðleg tækifæri.

Þegar Grænlandingar voru á veiðum áður fyrr reistu þeir snjóhús eða skinnhús en allir Grænlandingar búa í

Qilakitsoq – í fjallinu hafa fundist fornleifar t.d. múmíur. Nafnið þýðir himinhátt.

venjulegum vestrænum húsum í dag. Í sumum smærri bæjum eru þjónustuhús þar sem hægt er að komast í þvottavélar og slíkt, því ekki er alltaf aðgangur að rennandi vatni árið um kring, auk þess sem íbúðir eru almennt minni en á Íslandi.

Samgöngur eru oft erfiðar vegna veðurs og staðhátta. Áður fyrr sigldu menn á sumrin og notuðu hundasleða á veturna en í dag er hægt að komast á milli stærstu bæja með flugvélum eða þrylurum. Vegir á milli byggða eru enn mjög sjaldgæfir svo siglingar eru nauðsynlegar þar sem þeim verður komið við og vélbátar hafa leyst kajakana af hólmi að mestu og vélsleðar komið í stað hundasleðanna hjá mörgum.

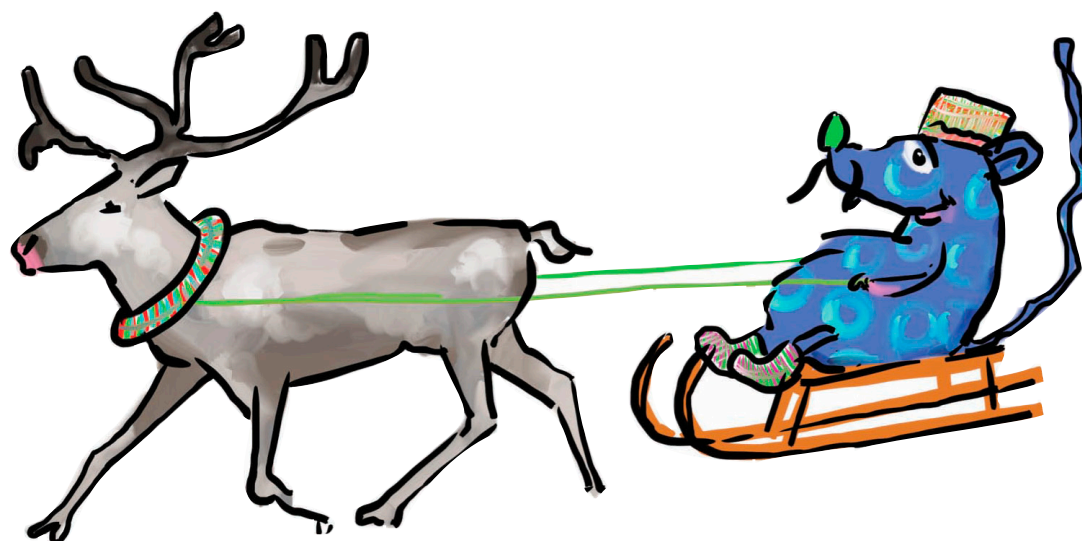
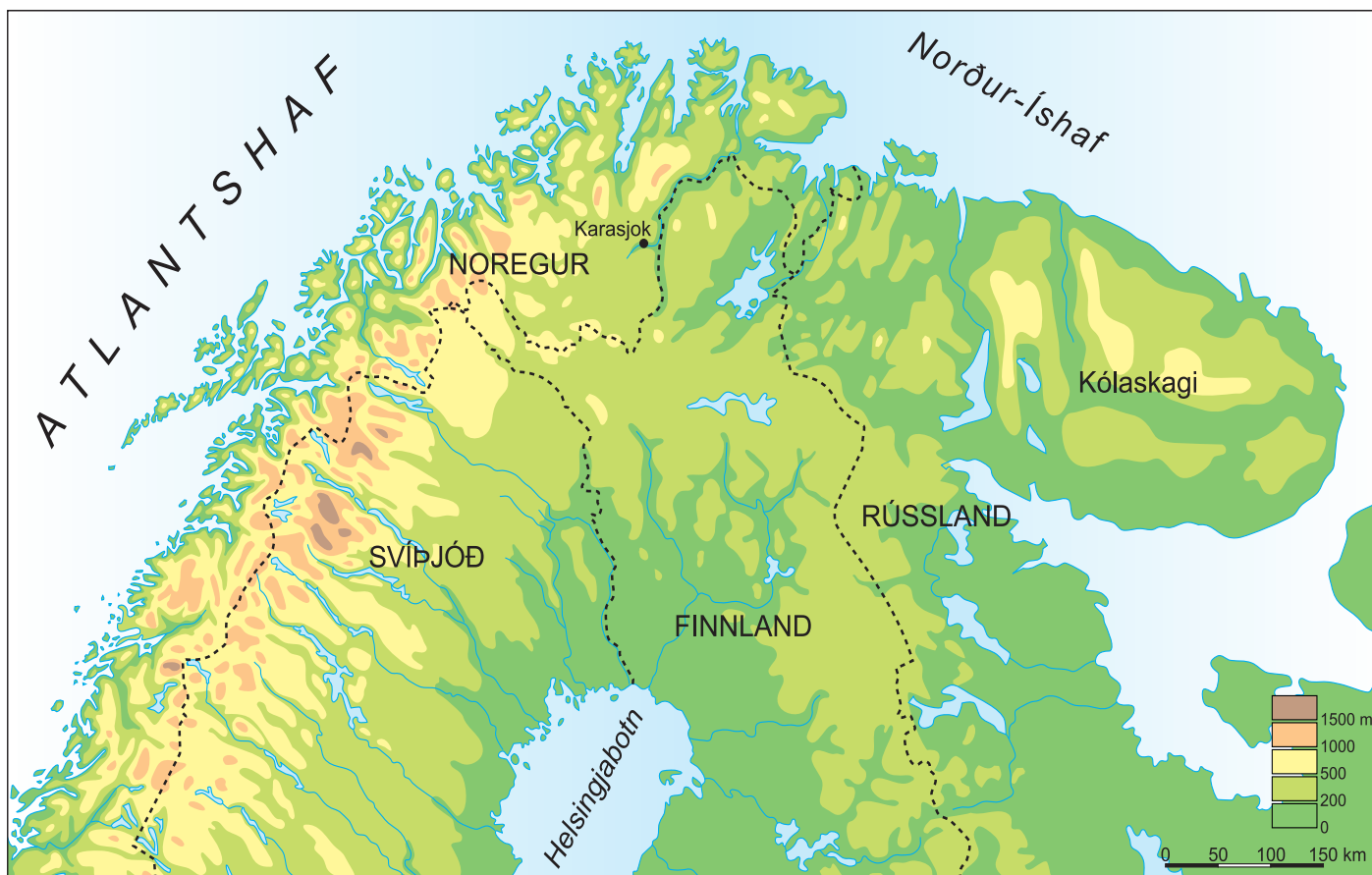
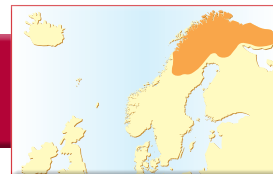

Eiríkur rauði

Eiríkur rauði bjó í Brattahlíð á Grænlandi og varð höfðingi í Íslendingabyggð á Grænlandi. Hann hélt sig við heiðinn síð en Þjóðhildur kona hans gerðist kristin og lét reisa sér kirkju í Brattahlíð.

Rifjaðu upp það sem þú hefur lært um Eirík og Leif.

Samar

Sammuntupa, gamall bústaður Sama.

Landshættir og veðurfar

Nyrst í Noregi, Svíþjóð og Finnlandi eru landsvæði sem kallast Samaland eftir fólkinu sem þar býr. Samar eru afkomendur hirðingja sem hafa lifað í Skandinavíu í þúsundir ára og smám saman verið hraktir norðar eftir því sem byggðin þéttist að sunnan. Á Kólaskaga í Rússlandi býr einnig lítill hópur Sama. Í Noregi eru flestir Samar eða um 50.000, í Svíþjóð um 20.000, í Finnlandi 6.000 og í Rússlandi um 2.000. Að vestan og norðan liggur Samaland að sjó og landslagið er fjölbreytt. Í Noregi eru sæbrött fjöll, firðir og eyjar og í Svíþjóð verða þessi sömu fjöll að aflíðandi hásléttum

með vötnum og ám. Í Finnlandi eru mýrlendi og lítil stöðuvötn. Syðst er barrskógur sem minnkar og hverfur eftir því sem norðar dregur. Þar taka við heiðasvæði og túndrur með lágvöxnum gróðri eins og fjalldrapa og beitilyngi.

Svæðið liggur nyrst í tempraða beltinu og á mörkum kuldabeltisins. Þar er meðalhiti yfirleitt lægri en t.d. á Íslandi. Við ströndina er úthafsloftslag og milt veður en inn til landsins ríkir heimskaufloftslag sem einkennist af köldum vetrum en nokkuð heitum sumrum.

Frá Samabrúðkaupi.

Atvinnuvegir

Langflestir Samar hafa tekið sér fasta búsetu og blandast Norðurlandabúum en margir stunda þó enn þá hreindýrabúskap. Hreindýrabúskapur er líkur íslenskum sauðfjárbúskap. Hreindýrunum er sleppt á heiðarnar á vorin og á haustin er þeim smalað saman og dregið sundur í réttum. Hreindýrabændur geta farið óhindrað á milli landamæra Noregs, Svíþjóðar og Finnlands.

Nú í dag býr Samafjölskyldan við nútímaþægindi og hefur fasta búsetu. Áður flökkðu fjölskyldurnar saman með hreindýrahjörðunum. Þá höfðu flestir sérstakar sumarbúðir og voru svo á öðrum stað á veturna. Í dag

stunda Samar fiskveiðar og búskap eða aðra atvinnu. Fjöldi Sama hefur flutt suður á bóginn til stærri borga og bæja.

Stjórnarfar

Í Noregi, Svíþjóð og Finnlandi kjósa Samar fulltrúa á sérstök Samapíng. Þingin hafa oft samstarf sín á milli um mál sem varða alla Sama. Samar eiga einnig fulltrúa á landsþingum þessara landa sem hafa það hlutverk að gæta hagsmuna þeirra. Þjóðhátíðardagur Sama er 6. febrúar en þann dag var fyrsta Samapíngið haldið í Þrándheimi í Noregi.

Sumir telja að jólasveinninn búi á Lapplandi.

Tungumál

Samar tala eigið tungumál, samísku. Það er finnskt-úgrískt tungumál. Flestir Samar tala einnig hið opinbera tungumál í landinu sem þeir búa í. Sumir hafa þó alveg glatað móðurmáli sínu. Norðmenn, Svíar og Finnar bönnuðu að samíska væri notuð fyrr á öldum en Sömum tókst að vekja athygli á menningu sinni og í dag nýtur hún, og tungumál þeirra, ákveðinna réttinda og virðingar.

Samísk kona við eldamennsku.

Hreindýrasmölun.

Karasjok

Karasjok er nyrst í Noregi, við finnsku landamærin. Á þessu svæði búa flestir Samar og menningarhefðin er sterk. Gefin eru út dagblöð á samísku og daglegar útvarpssendingar auk bókaútgáfu. Í bænum Karasjok, sem stundum er talað um sem höfuðborg Sama, er að finna safn um sögu þeirra og menningu þeirra auk menningarmiðstöðvar og norska Samapingsins.

Þjóðbúningur Sama er litskrúður.

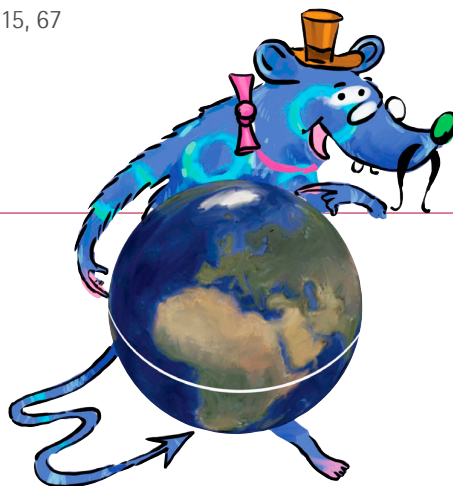
ATRÍÐISORÐASKRÁ

- Akershusvirki 30, 31
Alaska 21, 60, 61
Amager 51
Ammassalik 62
Astrid Lindgren 41
Atlantshaf 11, 12, 16, 29, 32, 49, 53, 59
auðlindir 18, 19, 30, 37, 38, 43, 46, 49, 53, 60, 31, 63
Austurey 53, 57
Álaborg 51
Álandseyjar 10, 43, 46, 57
Árósar 51
Baffinsflói 59
Barrskógar 15, 67
Bergen 29, 31
Bjarnarey 11, 29
Borgundarhólmur 13, 48
borpallur 32
breiddarbaugur 4, 5
bylgjuorka 19
Diskóeyja 11
Eiríkur rauði 65
Ermarsund 12
Esplanade garður 44
Eyrarsund 37, 49, 51
Eystrasalt 11, 12, 35, 37, 39, 46
Falstur 48
ferðakort 8
Finnski flói 43, 44
fiskveiðar 11, 19, 35, 49, 53, 54, 60, 68
Fjón 15, 48
Fredrikshåb 62
freðmýri 15
Galdhøpiggen 29
Gamla Stan 40
Gautaborg 40
Geirangursfjörður 10
gervihnattamynd 5, 7
Godthåb 61
Golfstraumur 16, 59
Gotland 11
GPS 5
Greenwich (GMT) 4, 6, 72
grindhvalur 56
Grænlandshaf 11, 59
Grænlandsjökull 2
Grænlandssund 59
Gunnbjörnsfjall 59
H.C. Andersen 49
Halti 43
handverk 22, 44, 60
háfjallagróður 15
hálendi 7, 8, 11, 43, 59
Helsingjabotn 37, 43
Helsinki 44
hnattlíkan 4
Holmenkollen 31
hreindýr 60, 63, 68
hvítabjörn 64
hæðarlínur 9
iðnaður 18, 19, 30, 33, 37, 38, 43, 49
ísaldarjökull 12, 13, 43
ísöld 11, 12, 13, 43, 60, 72
jafnrétti 20
Jan Mayen 11, 29
jarðhitaorka 19
járn 30, 37, 38, 49, 60
Jótland 12, 13, 48, 49, 50, 51
kajak 22, 64
Kalaallit Nunaat 59
Kalevala 45
Kanada 21, 60, 61
Karajok 69
Kattegat 37, 49
Kaupmannahöfn 50, 51
Kebnekaise 37
kjarnorka 19, 38
Klaksvík 55
Kólaskagi 66, 67
kuldabeltið 14, 29, 59, 67
Labradorhaf 11, 59
landakort 4, 7, 72
landbúnaður 15, 18, 19, 30, 37, 43, 46, 49,
landslagsskygging 9
laufskógar 15
láglandi 7, 8, 11, 12, 37, 43, 46, 48, 59
Láland 48
lengdarbaugur 4, 5, 6
lífræn orka 19, 33
loftmynd 4, 7, 9
loftslagsbelti 14

Lúsiuhátíð 40
 lýðræði 24
 lýðveldi 24, 43
 Mälaren 37
 Malmö 40
 Mariehamn 46, 47
 meginlandsloftslag 16, 37, 43
 miðbaugur 4, 5, 14
 Múminálfarnir 45
 Mön 48
 Norður-Íshaf 11, 29, 32
 Norðurlandaráð 25
 norðurland 4, 60
 Norðursjór 11, 29, 32, 49
 norðurskaut 4
 Norræna félagið 25
 Nóbelsverðlaun 41
 Nuuk 59, 60, 61, 62
 olía 30, 32, 33, 49
 opinbert tungumál 30, 43, 47,
 50, 61
 orkugjafir 18, 19
 Orrdalsklint 46
 Óðinsvé 49, 51
 Ólafsvaka 54
 Osló 29, 30, 31
 Pommern 47
 Qaqortoq 62
 Rúnavík 55
 Rússland 21, 29, 43, 60, 61, 67
 Samaland 67
 Samar 21, 39, 66, 67, 68, 69

Sameinuðu þjóðirnar 22
 samgöngur 17, 18, 46, 49, 55, 65
 sauðnaut 60
 sauna 22, 45
 Scoresbysund 29, 59
 Senate-torg 44
 Skagen 49
 Skagerrak 29, 37, 49
 Skandinavía 10, 25, 29, 37, 40, 67
 Skansinn 54
 skerjagarður 10, 11, 13, 29, 37, 39
 Slættaratindur 53
 Sognsær 22, 29
 sólarorka 19
 staðfræðikort 8
 stafkrikja 22
 Stavanger 31
 Stokkhólmur 39, 40
 Straumey 53, 54, 55
 Strikið 50, 51
 strjálbýli 17, 18, 53, 72
 stöðuvatn 10, 13, 67
 Suðurey 34, 53
 suðurland 4
 suðurskaut 4
 Suominlinna 44
 Svalbarði 11, 29
 Tammerfors 44
 tempraða beltið 14, 15, 67
 tímabelti 6
 tupilaq 22, 23
 túndra 15, 59, 67

U-dalir 13
 umhverfisvernd 18, 56
 úthafsloftslag 16, 29, 49, 53, 67
 Vänern 37
 Vasa 40, 44
 vatnsorka 19, 30
 Vättern 37
 Vigeland 31
 vikingar 23, 25, 31, 34, 35
 Vogar 53
 Yding Skovhøj 49
 þemakort 9
 þéttbýli 8, 15, 17, 18, 53, 55, 62
 þingbundin konungsstjórn 24, 30,
 38, 50
 þjóðbúningar 22, 32, 57, 61, 64
 þjóðhátíðardagur 30, 38, 43, 46,
 50, 54, 61, 68
 Þórshöfn 5, 54, 55
 Þrándheimur 31, 68
 Þúsund vatna landið 13, 43
 Öland 11
 Åbo 44

Orðskýringar

- Farg:** *Farg er þungi eða þegar þyngsli hvíla á einhverju.*
- Granít:** *Steintegund sem verður til þegar hraun kvika storknar hægt niðri í jarðskorpunni. Þegar það finnst á yfirborðinu er það vegna þess að náttúruöflin hafa borið burt þær bergtegundir sem lágu ofan á granítinu.*
- GMT:** *(Greenwich Mean Time) Árið 1884 var ákveðið að tíminn í heiminum skuli miðaður við lengdarbaug sem liggur í gegnum stjörnuathugunarstöð sem heitir Greenwich og er í London.*
- Heimastjórn:** *Þegar land hefur heimastjórn stýrir það sínum eigin innanríkismálum sjálfst en lýtur að öðru leyti stjórn annars ríkis. Þetta á meðal annars við Færeyjar, Grænland og Álandseyjar.*
- Hlýskeyð:** *Merkir að loftslagið varð mun hlýrra og jöklarnir á ísöld minnkuðu.*
- Hopa:** *Þegar sagt er að jökull hafi er hann að hörfa eða minnka vegna hlýnunar.*
- Jökulskeyð:** *Tímabil á ísöld þegar hitastig lækkaði og jöklar breiddu úr sér.*
- Opinbert mál:** *Það tungumál sem ákveðið er að nota eigi við allar almennar aðstæður eins og t.d. á opinberum pappírnum, í fjölmiðlum, skólum og fleira.*
- Sjálfstjórn:** *Þegar ríki ræður ákveðnum málum með eigin þingi en annað land fer með mál eins og t.d. utanríkismál. Venjulega hafa ríkin sama þjóðhöfðingja.*
- Staðfræðikort:** *Þessum flokki landakorta má líkja við alfræðirit þar sem reynt er að gefa sem fyllstar upplýsingar um sem flesta þætti á viðkomandi svæði í smækkaðri mynd. Jafnframt er reynt að greina á milli fyrirbæra. Staðfræðikortin beina athyglinni að sem nákvæmastri staðsetningu fyrirbæra, áttum, fjarlægðum o.s.frv.*
- Strjálbýli:** *Strjálbýli er notað um svæði þar sem byggð er ekki þétt, t.d. sveit eða fámenn þorp.*
- Veður:** *Orðið veður er m.a. notað um hita, úrkomu, vind og skýjafar frá degi til dags. Veðurfar eru þeir eiginleikar veðurs sem eru einkennandi fyrir lengra tímabil (t.d. 30 ár).*
- Vogskorin:** *Þegar strönd er vogskorin er hún með mörgum vikum, fjörðum og flóum sem skerast inn í landið svo strandlengjan verður óregluleg.*
- Þemakort:** *Þemakorti hefur gjarnan verið líkt við bók sem fjallar um eitt ákveðið viðfangsefni. Á þeim er reynt að gera viðfangsefninu sem ítarlegust skil. Þessi kort þurfa reyndar að búa yfir ákveðnum grunnupplýsingum sem geta verið breytilegar eftir því hvaða viðfangsefni er til umfjöllunar hverju sinni.*
- Þéttbýli:** *Þéttbýli er notað um svæði þar sem byggð er þétt, t.d. í borgum og bæjum.*

Myndalisti

Ellen Klara Eyjólfsdóttir bls. 17 t.h.
Guðrún Bjarnadóttir bls. 54 (skiltin)
Helga Ágústsdóttir bls. 61 t.h., 65 neðri
Jón Baldur Hlíðberg bls. 56 grindhvalur
Marcus Bengtsson bls. 33
Moomin Character bls. 45 Múminálfar

Valdimar Jónsson bls. 23, 61 t.v., 62 efri
Þórir Viðar bls. 22 kirkja

www.sweden.se: bls. 41 neðst
www.iitalagroup.fi: bls. 22 vasi

Aðrar myndir í bókinni eru fengnar hjá Nordicphotos.com

TIL NEMANDA

Þessi bók er eign skólans þíns og þú hefur hana að láni. Bækur eru dýra og því mikilvægt að farið sé vel með þær. Gættu þess að skrifa ekki í þessa bók.

Skóli

Bók nr.

Tekin í notkun

Nemandi/bekkur	Útlán: dags.	Ástand	Skil: dags.	Ástand

1) Nafn nemanda skal greinilega skrifað í línurnar hér að ofan.

2) Ástand bókar við útlán og skil skal lýst þannig:
N: ný bók, G: gott, S: sæmilegt, L: lélegt.

An illustration of three reindeer running towards the right. They are grey with white spots and have large, dark antlers. Each reindeer is wearing a colorful, beaded collar. A single green line extends from the front of the first reindeer across the entire width of the image, passing behind the others.

NORÐURLÖND

Þessi bók um Norðurlönd – að Íslandi undanskildu – er ætluð nemendum á miðstigi grunnskóla. Í fyrri hluta bókarinnar er almenn umfjöllun um Norðurlöndin. Í seinni hlutanum er fjallað um einkenni hvers lands fyrir sig: Noregs, Svíþjóðar, Finnlands, Álandseyja, Danmerkur, Færeyja og Grænlands.

Kennsluleiðbeiningar og verkefni er að finna á vef Námsgagnastofnunar.

Höfundur er Kristín Snæland.

NÁMSGAGNASTOFNUN

06401

